

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет управління
Кафедра логопедії та інноваційних технологій в інклюзії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

«ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ»

Виконав: студентка II курсу
групи СОЛ(I)з-21м

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта

Спеціалізація: 016.01 Логопедія

Освітня програма «Інклюзія в освіті»

Лецюк Анастасія Романівна

Керівник: кандидат психологічних наук,
доцент Мицько Володимир
Мирославович

Рецензент: кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, генеральний
директор реабілітаційного центру «Моя
Надія» Ольга Петрик.

АНОТАЦІЯ

Лецюк Анастасія Романівна Логопедичне обстеження дітей раннього віку: другий (магістерський) рівень вищої освіти: спеціальність 016 Спеціальна освіта / спеціалізація 016.01 Логопедія, освітня програма Спеціальна освіта. Логопедія / Івано-Франківськ, 2025 р.

Ключові слова: РАННІЙ ВІК, ДІТИ РАННЬОГО ВІКУ, ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ, МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК, МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ, КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПСИХОМОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК, НОРМОТИПОВИЙ МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК, РАННЄ ВТРУЧАННЯ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА.

Предмет дослідження: логопедичне обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.

Об'єкт дослідження: процес мовленнєвого та психомовленнєвого розвитку дітей раннього віку.

У кваліфікаційній роботі визначено, що логопедичне обстеження дітей раннього віку є важливим етапом своєчасного виявлення відхилень у мовленнєвому розвитку та передумов мовленнєвих порушень. Раннє виявлення труднощів мовлення дає змогу своєчасно розпочати корекційно-розвивальну роботу, запобігти вторинним порушенням і сприяти гармонійному психічному розвитку дитини.

У процесі дослідження здійснено аналіз теоретичних підходів до розуміння мовленнєвого розвитку дітей раннього віку та його взаємозв'язку з загальним психічним розвитком. Описано основні завдання, принципи та етапи логопедичного обстеження дітей раннього віку. Проаналізовано сучасні методики та діагностичні інструменти, спрямовані на оцінку стану розуміння мовлення, активного мовлення, комунікативної діяльності, артикуляційної моторики та передмовленнєвих навичок. Визначено типові труднощі мовленнєвого розвитку дітей раннього віку та чинники, що зумовлюють їх виникнення. Розроблено рекомендації щодо організації логопедичного обстеження та подальшої корекційно-розвивальної роботи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей раннього віку.

ABSTRACT

Letsiuk Anastasiia Romanivna. Speech -Language assessment of young children: second (master's) level of higher education: specialty 016 Special education / specialization 016.01 Speech therapy, educational program Special education. Speech therapy / Ivano-Frankivsk, 2025.

Keywords: EARLY AGE, EARLY-AGE CHILDREN, SPEECH AND LANGUAGE ASSESSMENT, SPEECH DEVELOPMENT, SPEECH DISORDERS, COMMUNICATIVE ACTIVITY, PSYCHO-SPEECH DEVELOPMENT, TYPICAL SPEECH DEVELOPMENT, EARLY INTERVENTION, CORRECTIVE AND DEVELOPMENTAL WORK.

Subject of research: speech and language assessment of early-age children's speech development.

Object of the study: the process of speech and psycho-speech development of early-age children.

The qualification thesis substantiates that speech and language assessment of early-age children is an important stage in the timely identification of deviations in speech development and prerequisites for speech disorders. Early detection of speech difficulties makes it possible to initiate corrective and developmental intervention in a timely manner, prevent secondary disorders, and promote the child's harmonious mental development.

In the course of the study, theoretical approaches to understanding speech development of early-age children and its relationship with overall mental development were analyzed. The main tasks, principles, and stages of speech and language assessment of early-age children were described. Modern methods and diagnostic tools aimed at assessing speech comprehension, expressive speech, communicative activity, articulatory motor skills, and pre-speech abilities were analyzed. Typical difficulties in speech development of early-age children and the factors contributing to their occurrence were identified. Recommendations for organizing speech and language assessment and further corrective and developmental work were developed, taking into account the age-related and individual characteristics of early-age children.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ.....	6
1.1 Загальні особливості розвитку дітей раннього віку.....	6
1.2 Основні типи мовленнєвих порушень у дітей раннього віку та їх відхилення від нормативного розвитку.....	11
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2.....	18
ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ.....	18
2.1 Методи логопедичного обстеження дітей раннього віку.....	18
2.2 Практичні результати обстежень та їх інтерпретація.....	29
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3.....	39
ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ РАННЬОГО ВІКУ: МЕТОДИ І ПІДХОДИ.....	39
3.1 Методи корекції мовленнєвих порушень у дітей раннього віку.....	39
3.2 Рекомендації щодо корекційно-розвивальної роботи з дітьми.....	45
3.3 Аналіз ефективності застосованих методик.....	52
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток мовлення у дітей раннього віку є одним із найважливіших процесів, що визначають їхню подальшу соціалізацію, пізнавальний розвиток та успішність навчання. На цьому етапі діти опановують основні мовленнєві навички, які стають основою для формування повноцінної комунікативної діяльності. Однак через різні фактори у деяких малюків можуть спостерігатися відхилення у розвитку мовлення, що вимагає особливої уваги з боку батьків, педагогів та фахівців.

Вивченням особливостей мовленнєвого розвитку у дітей займається логопедія – наука, яка розробляє методи діагностики, профілактики та корекції мовленнєвих порушень. Логопедичне обстеження дозволяє своєчасно виявити відхилення у мовленнєвому розвитку, визначити їх причини та підібрати відповідні методи корекційної роботи. Це особливо важливо на ранніх етапах дитинства, коли пластичність нервової системи сприяє успішній корекції мовленнєвих проблем.

Психолого-педагогічні аспекти розвитку мовленнєвих навичок у ранньому віці включають вивчення вікових норм мовленнєвого розвитку, факторів, що впливають на формування мовлення, а також типів можливих порушень. Важливо враховувати, що мовлення розвивається у тісному зв'язку з когнітивною, емоційною та соціальною сферою дитини, тому затримка або відхилення у мовленнєвому розвитку можуть негативно позначитися на загальному розвитку малюка.

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, рання діагностика мовленнєвих відхилень дозволяє своєчасно виявити можливі проблеми та розробити індивідуальні корекційні програми. Чим раніше починається робота з усунення мовленнєвих порушень, тим вища

ймовірність успішної адаптації дитини у середовищі однолітків та подальшого навчання.

По-друге, сучасна логопедія та суміжні дисципліни активно розвиваються, пропонуючи нові методи діагностики та корекції мовленнєвих порушень. Дослідження психологічних та педагогічних особливостей розвитку мовлення у дітей раннього віку дозволяє уточнити існуючі методики логопедичного обстеження, адаптувати їх до індивідуальних особливостей дітей та підвищити їхню ефективність.

По-третє, мовленнєвий розвиток нерозривно пов'язаний із загальним психічним та інтелектуальним розвитком дитини. Запізніле або таке, що відхиляється від норми, формування мовленнєвих навичок може призвести до труднощів у навчанні, зниження впевненості у собі та проблем у соціальній адаптації. Тому своєчасне логопедичне обстеження та грамотна корекційна робота є невід'ємними складовими успішного розвитку дитини.

Таким чином, вивчення логопедичного обстеження дітей раннього віку є актуальним завданням, спрямованим на розробку ефективних методик діагностики, попередження мовленнєвих порушень та створення умов для гармонійного розвитку дитини.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток логопедичної науки зробили такі українські дослідники, як В.М. Синьов, який вивчав питання спеціальної педагогіки та логопедії; В.В. Тарасун, який досліджував порушення мовлення та методи їх корекції; Є.М. Мастюкова, яка займалася проблемами мовленнєвого розвитку дітей із порушеннями слуху та інтелекту; С.А. Скороход, яка розробляє сучасні підходи до логопедичної роботи в Україні. Їхні наукові дослідження сприяли розвитку ефективних методик логопедичного обстеження та корекції мовлення у дітей раннього віку.

Об'єкт дослідження: процес логопедичного обстеження дітей раннього віку.

Предмет дослідження: методи, засоби та особливості логопедичного обстеження дітей раннього віку.

Мета дослідження: аналіз та узагальнення наукових підходів до логопедичного обстеження дітей раннього віку, визначення основних методик та сучасних тенденцій у діагностиці мовленнєвих порушень.

Відповідно до означеної мети висуваємо основні **завдання дослідження:**

- розглянути загальні особливості розвитку дітей раннього віку;
- проаналізувати основні типи мовленнєвих порушень у дітей раннього віку та їх відхилення від нормативного розвитку;
- провести емпіричне логопедичне обстеження дітей раннього віку;
- визначити методи корекції мовленнєвих порушень у дітей раннього віку;
- надати рекомендації щодо корекційно-розвивальної роботи з дітьми;
- провести аналіз ефективності застосованих методик.

Методи та методики дослідження: у роботі використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту проблеми та етапам дослідження: теоретико-методологічний аналіз проблеми, систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення теоретичних даних; емпіричні методи: спостереження, бесіда, ігрові логопедичні завдання, методика обстеження фонематичного слуху, обстеження артикуляційної моторики, аналіз продуктів діяльності дітей, експериментальні завдання на розуміння мовлення, оцінка мовленнєвих реакцій у процесі спілкування.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

1.1 Загальні особливості розвитку дітей раннього віку

Раннє дитинство, від року до трьох років, є одним із ключових періодів у житті дитини і багато в чому визначає її подальший психологічний розвиток. Раннє дитинство є періодом дозрівання всіх основних функцій і є найбільш сприятливим для виховання та навчання.

У дошкільний період закладаються фундаментальні основи майбутньої особистості дитини, формуються передумови для її фізичного, розумового та морального розвитку, а також розвиваються перші навички самостійності, соціальної взаємодії та емоційного реагування на навколишній світ. Саме в цей час дитина засвоює базові моделі поведінки, вчиться взаємодіяти з однолітками та дорослими, що відіграє ключову роль у формуванні її ціннісних орієнтирів і комунікативних умінь [19, с.8].

Особлива важливість цього віку пояснюється тим, що він безпосередньо пов'язаний з трьома основними життєвими навичками дитини: прямоходінням, мовним спілкуванням і предметною діяльністю. Прямоходіння забезпечує дитині широку орієнтацію в просторі та постійний приплив нової інформації, необхідної для її розвитку. Мовленнєве спілкування дозволяє дитині отримати знання, виробити необхідні вміння та навички, а через людину, яка ними володіє, швидше залучитися до людської культури. Предметна діяльність безпосередньо розвиває здібності дитини, особливо координацію рухів рук та дрібну моторику. Ці фактори є необхідними для всебічного і повноцінного психічного та поведінкового розвитку маленької зростаючої людини.

У цьому віці дитина набуває ключових навичок, які безпосередньо впливають на її подальший поведінковий, інтелектуальний та особистісний розвиток. Особливо важливою є здатність розуміти мову та активно

використовувати її у спілкуванні з оточенням. Через словесне спілкування з дорослими дитина отримує величезний обсяг знань про навколишній світ, засвоюючи нову інформацію, формуючи логічне мислення та уявлення про соціальні взаємодії.

Дослідження показують, що через мову дитина опановує в рази більше знань, ніж через інші органи чуття, якими її забезпечила природа, що робить мовленнєвий розвиток однією з найважливіших складових раннього виховання та навчання. Активне використання мови сприяє розвитку пам'яті, уваги, уяви та емоційного інтелекту, закладаючи міцний фундамент для успішної соціалізації та навчання у майбутньому.

Для дитини мова є не тільки необхідним засобом спілкування, але й відіграє основоположну роль у розвитку мислення, логічного аналізу та саморегуляції поведінки.

Близько трьох років дитина починає уважно слухати, що говорять дорослі. Особливо люблять слухати оповідання, казки, вірші, що стимулює розвиток їхнього мовлення та креативного мислення. Слухання та розуміння мовлення дає можливість дитині краще орієнтуватися у дійсності, засвоювати нові знання та прийоми поведінки. У цьому процесі вона навчиться залучати та утримувати увагу дорослих, що є важливим етапом у формуванні соціальних зв'язків.

Дитина може проявляти почуття прихильності та симпатії до оточення, а також демонструвати реакції відторгнення або неприйняття, що свідчить про розвиток її емоційного інтелекту та здатність усвідомлювати власні емоції й реагувати на емоційний стан інших людей. Такі прояви важливі для розуміння того, як дитина встановлює соціальні контакти, адаптується до групових ситуацій і формує первинні навички міжособистісної взаємодії [15, с.65].

На початку третього року життя матеріальна діяльність вже достатньо розвинена, принаймні, стосовно тих предметів побуту, якими користується дитина. Маленька дитина починає набагато більше цікавитися новим: вона детально і ретельно вивчає предмети, спостерігає за їх використанням у

дорослих і лише потім застосовує їх на практиці. Наприклад, у процесі гри вона імітує дії: кладення ляльки спати, годування, прогулянку, водіння машини чи коляски. Такі дії сприяють розвитку її уяви, творчого потенціалу і практичних навичок, що пізніше стануть основою для освоєння більш складних завдань.

До двох років діти можуть грати в базові логічні та тематичні ігри. Велике значення для розвитку пізнавальної діяльності дітей раннього віку має бажання не лише досліджувати предмети, а й діяти з ними: розділяти та з'єднувати, складати з предметів, експериментувати з їхніми властивостями. Найбільш інтенсивно розвивається сприйняття, що безпосередньо впливає на поліпшення пам'яті, мовлення й мислення.

Сприйняття у дітей цього віку активно формується через практичну діяльність. Виконуючи різні завдання методом проб і помилок, діти поступово навчаються орієнтуватися у просторі та взаємодіяти з предметами. Наприклад, вони опановують навички складання пірамідок, правильно вставляють деталі у відповідні отвори, сортують предмети за формою чи розміром. Такі дії не лише тренують координацію рухів та точність, а й сприяють розвитку логічного мислення, спостережливості та здатності аналізувати наслідки власних дій, що є важливими складовими їхнього пізнавального та моторного розвитку.

Маленька дитина поступово засвоює основні правила поведінки у різних середовищах. Вона починає розуміти, що не можна робити на природі: викидати сміття, зривати чи ламати рослини, шкодити тваринам. Таке усвідомлення формує у дітей почуття відповідальності та поваги до навколишнього світу, а також закладає основи екологічної культури й етичних норм поведінки в суспільстві.

Водночас дитина проявляє природну обережність у ставленні до незнайомих місць, тварин і людей, що є типовою ознакою її соціалізації. Така поведінка свідчить про розвиток інстинкту самозбереження та допомагає дитині поступово навчатися оцінювати ризики, приймати обережні рішення та адаптуватися до нових соціальних і природних умов.

До кінця третього року життя процес ознайомлення з навколишнім середовищем набуває виразного пізнавального характеру, коли дитина активно шукає інформацію і ставить численні питання дорослим. Саме у цей період формується первинна самооцінка, яка дозволяє дитині усвідомити своє «я» та внутрішню цінність: вона починає розуміти, що «я хороший», «я дуже хороший», що має велике значення для формування її подальшого психологічного стану [9, с.8].

Водночас розвивається і емпатія – здатність розуміти та відчувати емоції інших людей. Це можна спостерігати, коли півторарічна дитина намагається втішити засмучену людину: вона обіймає, цілує або дарує іграшку, демонструючи тим самим ранні ознаки соціальної взаємодії та турботи про інших.

Кожна дитина перших трьох років життя відзначається високим рівнем орієнтовних реакцій на навколишнє середовище. Ця вікова особливість активізує сенсомоторні потреби, що безпосередньо впливають на загальний розвиток організму, сприяючи формуванню координації рухів, сенсорного сприйняття та первинних навичок взаємодії з об'єктами та людьми.

Доведено, що обмеження у доступі дитини до повноцінної інформації та практичного досвіду негативно впливають на її розвиток, уповільнюючи формування важливих навичок і здібностей. Саме тому життєве середовище дитини має бути максимально різноманітним і стимулюючим: включати різні види діяльності, можливості для дослідження навколишнього світу, соціальні контакти та взаємодію з однолітками й дорослими. Позитивні емоції, які дитина отримує під час навчання та гри, сприяють не лише зміцненню психічного та емоційного здоров'я, а й підвищують мотивацію до пізнання, розвиток мислення, мовлення та соціальних навичок, формуючи міцну основу для подальшого гармонійного розвитку.

Емоційний аспект відіграє ключову роль у навчанні дітей раннього віку. Маленьку дитину неможливо змусити просто сидіти й слухати;

натомість її можна залучити до пізнавальної діяльності через цікаві та різноманітні форми взаємодії. Використання ігор, музики, яскравих образів, сенсорних матеріалів та інтерактивних завдань дозволяє зацікавити дитину, пробуджує допитливість і створює сприятливі умови для активного засвоєння знань. Емоційна залученість під час навчання сприяє розвитку мотивації, уваги, пам'яті та соціальних навичок, формуючи позитивне ставлення до навчання і нових знань.

Позитивний емоційний фон відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку дитини, стимулюючи не лише пізнавальні здібності, а й мовлення, мислення та соціальні навички. Діти, навіть ще не повністю розуміючи смисл слів дорослих, активно реагують на інтонацію, міміку та емоційний стан оточуючих, що допомагає їм орієнтуватися у соціальному середовищі та природно засвоювати мовні зразки. Таке емоційне залучення створює безпечну та підтримуючу атмосферу, у якій дитина відчуває інтерес до спілкування, швидше засвоює нові слова, структури речень і вирази, а також формує базові навички соціальної взаємодії. В результаті позитивний емоційний контекст сприяє гармонійному розвитку мовлення, мислення та емоційного інтелекту, закладаючи основи для подальшого навчання та соціалізації [11, с.5].

Збагачення досвіду дитини в ранньому віці через участь у різноманітних видах діяльності, пізнавальних іграх та спілкуванні є надзвичайно важливим для всебічного фізичного, розумового та емоційного розвитку. Така різнопланова активність формує у дитини навички самостійності, комунікації та критичного мислення, забезпечує адаптацію до нового соціального середовища та сприяє ефективному засвоєнню знань. Раннє занурення у різноманітні життєві ситуації створює міцну основу для подальшого навчання, розвитку соціальних навичок і успішної інтеграції у колектив, готуючи дитину до майбутніх викликів і змін у навколишньому світі.

Отже, ранній вік є критичним періодом становлення основних психофізіологічних функцій дитини, зокрема мовлення, емоційної сфери, пізнавальної активності та соціальної взаємодії.

Саме в цей час закладаються передумови для подальшого гармонійного розвитку особистості.

Повноцінне мовленнєве та загальне психічне дозрівання дитини значною мірою залежить від якості її оточення, активної участі дорослого у взаємодії та створення умов, що сприяють розвитку комунікативної компетентності. Розуміння цих особливостей є ключовим для своєчасного виявлення можливих відхилень і організації ефективної логопедичної допомоги.

1.2 Основні типи мовленнєвих порушень у дітей раннього віку та їх відхилення від нормативного розвитку

Мова відіграє найважливішу роль у психічному та соціальному розвитку дитини. Вона формується поступово, поетапно і тісно пов'язана з розвитком мислення, пам'яті, уваги та загальної активності. Особливо інтенсивно мовленнєвий розвиток відбувається в ранньому віці – від одного до трьох років. Саме в цей період закладаються основи фонетико-фонематичного слуху, активного словника, граматичного ладу мови та комунікативних навичок [13, с.115].

Нормальний мовленнєвий розвиток передбачає, що до трьох років дитина повинна не тільки розуміти звернене мовлення, але і самостійно будувати прості пропозиції, правильно вживати слова, узгоджувати їх за родами, числами і відмінками, вимовляти більшість звуків. Однак у багатьох дітей спостерігаються відхилення від норми, що можуть сигналізувати про наявність мовних порушень.

До основних типів мовних порушень в дітей віком раннього віку ставляться затримка мовного розвитку (ЗМР), загальне недорозвинення мови (ОНР), алалія, фонетико-фонематичне недорозвинення (ФФН),

дислалія і мовні розлади у разі порушення слуху. Мовні порушення у дітей різняться за причинами виникнення, ступенем тяжкості та клінічними проявами, однак у будь-якому випадку вони негативно впливають на формування повноцінної мовної системи. Такі труднощі можуть ускладнювати засвоєння навчального матеріалу, перешкоджати ефективній комунікації з дорослими та однолітками, а також створювати бар'єри для соціальної адаптації. Раннє виявлення та систематична корекційна робота є критично важливими для того, щоб мінімізувати вплив мовних порушень на навчання, емоційний розвиток і загальний процес соціалізації дитини [20, с.16].

Однією з найпоширеніших мовних порушень в дітей віком раннього віку є затримка мовного розвитку (ЗМР). Вона характеризується відставанням у формуванні як активної, і пасивної промови.

На відміну від більш важких порушень, при ЗМР у дитини зберігається потенційна можливість самостійного формування промови, але це значно пізніше, ніж у однолітків. Найчастіше такі діти починають говорити після двох років, використовують обмежений словник, фрази складаються з одного-двох слів, порушено звукову вимову. У цьому розуміння промови залишається щодо збереженим.

Причинами ЗМР можуть бути спадкові фактори, особливості внутрішньоутробного розвитку, психоемоційне неблагополуччя, недостатнє мовленнєве середовище, а також часті хвороби раннього дитинства.

Більш складним та глибоким мовним порушенням є загальне недорозвинення мови (ЗНР). Воно проявляється несформованістю всіх компонентів мовної системи: звуковимови, словника, граматичного ладу, зв'язного мовлення.

Діти з ЗНР пізно починають говорити, їх мова малозрозуміла оточуючим, вони використовують обмежений набір слів, часто замінюють слова чи звуки, не дотримуються порядку слів у реченні, не використовують закінчення та прийменники. ЗНР зазвичай пов'язані з органічним ураженням центральної нервової системи, родовими травмами,

перенесеними інфекціями. Такі діти вимагають комплексної логопедичної, дефектологічної та психологічної допомоги [21, с.11].

Алалія є серйозним порушенням мовлення, яке розвивається внаслідок органічного ураження мовних зон мозку, переважно в пренатальний період або на ранніх етапах після народження. Це порушення характеризується значними труднощами у формуванні усного мовлення, зокрема у засвоєнні слів, граматичних структур та звукової системи мови, що суттєво впливає на комунікативні навички дитини [16, с.47]. Залежно від того, яка ділянка головного мозку пошкоджена, розрізняють моторну та сенсорну форми алалії.

Моторна алалія характеризується порушенням активного мовлення: дитина добре розуміє звернену мову, однак має значні труднощі з її відтворенням. Спостерігаються проблеми у формуванні слів та фраз, порушена вимова, а також аграматизми – неправильне використання граматичних структур, що ускладнює адекватну комунікацію з оточенням.

Сенсорна алалія проявляється переважно у порушенні розуміння мовлення. Дитина може вимовляти слова та звуки, але часто їх не усвідомлює, і її мова перетворюється на сукупність беззмістовних звуків або окремих слів без логічного зв'язку. Внаслідок цього ефективно спілкування значно обмежене, і дитина потребує постійної допомоги для розпізнавання та засвоєння мовних конструкцій.

При змішаній формі алалії спостерігаються труднощі як у сприйнятті, так і у відтворенні мови. Такий стан потребує комплексного підходу до корекції мовлення, що включає систематичну роботу логопеда, дефектолога та невролога. Рання та цілеспрямована корекційна робота допомагає значно поліпшити мовні навички, сприяє розвитку комунікативних здібностей та підтримує соціальну адаптацію дитини в колективі та повсякденному житті.

Фонетико-фонематичне недорозвинення (ФФН) проявляється у порушенні формування звуковимови та фонематичного слуху – здатності розрізняти звуки мови на слух. У дітей із ФФН спостерігаються стійкі

труднощі у вимові, заміни чи спотворення звуків, пропуски звуків у словах, що робить мову малозрозумілою. Часто дитина не розрізняє на слух подібні звуки («с» і «ш», «з» і «ж»), через що припускається помилок у відтворенні слів.

У ранньому віці ФФН може не відразу помічено батьками, але до трьох років стає очевидним, особливо якщо дитина починає говорити, але робить це з великою кількістю фонетичних помилок. Дане порушення негативно впливає як на мову, а й у подальше навчання грамоті, оскільки фонематичне сприйняття лежить основу читання і письма.

Дислалія - це порушення вимови окремих звуків при збереженні слуху та нормальному інтелекті [14, с.55]. Вона може бути функціональною (внаслідок неправильного мовного наслідування) або механічною (викликана дефектами апарату артикуляції, наприклад, короткою вуздечкою мови або аномаліями прикусу). У дітей раннього віку дислалія проявляється у заміні, спотворенні чи пропуску звуків, найчастіше – свистячих, шиплячих, сонорних.

Наприклад, дитина каже «каша» замість «шапка», «воба» замість «риба». Незважаючи на те, що це порушення вважається відносно легким, воно потребує логопедичної корекції, особливо якщо зберігається після трьох років.

Окрему групу мовних порушень становлять розлади, пов'язані з порушенням слуху. Слух відіграє найважливішу роль у процесі оволодіння мовленням, тому навіть незначне його зниження може суттєво вплинути на формування мовленнєвих навичок. У дітей із порушенням слуху часто спостерігається обмежений словниковий запас, уповільнене формування фраз, труднощі в побудові граматично правильних висловлювань, а також спотворення звукової сторони мовлення.

Такі діти можуть механічно повторювати окремі слова або фрази, не усвідомлюючи їхнього змісту, або зовсім уникати мовленнєвої активності. Часто у них виникають труднощі у встановленні контактів із однолітками

через нерозуміння мовленнєвих звернень, що негативно позначається на соціалізації та емоційному розвитку.

При найменшій підозрі на зниження слуху надзвичайно важливо провести своєчасне спеціалізоване обстеження слухової функції дитини. У разі підтвердження порушення слуху необхідно якнайшвидше вжити заходів: використання слухових апаратів, систем кохлеарної імплантації (за потреби), а також залучення логопеда-сурдопедагога для організації корекційної роботи.

Рання діагностика та систематичні заняття сприяють активізації залишкового слуху, формуванню навичок правильного мовлення і значно покращують якість життя дитини [17, с.4].

Таким чином, мовні порушення у дітей раннього віку різноманітні за своїми проявами, причинами та ступенем тяжкості. Відхилення від нормативного мовного розвитку може бути як незначними (затримка перших слів, обмежений словник), і більш вираженими (повна відсутність мови, грубі фонетичні і граматичні помилки, нерозуміння зверненої промови). Важливо, що мовні порушення може бути первинними чи вторинними – зумовленими загальним недорозвиненням психіки, порушенням слуху, інтелектуальною недостатністю чи затримкою психоемоційного розвитку.

Вчасно виявлені та грамотно скориговані мовні порушення дають дитині шанс на повноцінний мовний та особистісний розвиток. Рання діагностика, активна участь батьків, логопедична робота та сприятливе мовленнєве середовище є основними факторами успішної корекції [10, с.46].

Для дітей з важкими формами мовленнєвих розладів необхідна систематична та комплексна допомога фахівців, спрямована не тільки на формування мови, а й на розвиток мислення, пам'яті, уваги та комунікації.

Основні типи мовленнєвих порушень у дітей раннього віку охоплюють широкий спектр відхилень, що проявляються у темпах, структурі та якості мовленнєвого розвитку.

До найпоширеніших належать затримка мовленнєвого розвитку (ЗМР), алалія, дизартрія, ринолалія та порушення темпу й ритму мовлення. ЗМР характеризується повільним формуванням мовленнєвої функції без стійкого ураження мовленнєвих зон мозку, натомість алалія зумовлена органічними ураженнями головного мозку та проявляється у повній або частковій відсутності мовлення.

Дизартрія пов'язана з порушенням іннервації мовленнєвих м'язів, що призводить до невиразного, змазаного мовлення. Ринолалія виникає внаслідок анатомічних вад (заяча губа, вовча паща), що впливають на тембр голосу та артикуляцію. Відхилення від нормативного мовленнєвого розвитку проявляються у зменшеному словниковому запасі, труднощах в артикуляції звуків, обмеженому використанні граматичних структур, низькій мовленнєвій ініціативі, порушеннях розуміння зверненого мовлення, що в сукупності суттєво впливають на соціальну адаптацію, пізнавальну активність і розвиток особистості дитини [29, с.25].

Висновки до розділу 1

Отже, ранній вік (від народження до трьох років) – це надзвичайно важливий етап у розвитку дитини, коли формуються основи її фізичного, психоемоційного та мовленнєвого розвитку. У цей період дитина активно засвоює мову, і цей процес тісно пов'язаний з розвитком сенсорики, моторики, мислення та емоційної сфери. Формування мовлення в ранньому віці відбувається поступово та проходить певні етапи: від доречевого періоду (гуління, лепет) до становлення фразового мовлення. Цей розвиток має індивідуальні темпи, але існують чіткі вікові орієнтири, відхилення від яких можуть свідчити про наявність порушень.

Серед основних типів мовленнєвих порушень у дітей раннього віку можна виділити: затримку мовленнєвого розвитку, алалію, дизартрію, заїкання, фонетико-фонематичні порушення. Вони можуть бути пов'язані як з органічними ураженнями центральної нервової системи, так і з несприятливими соціальними умовами виховання або недостатньою

мовленнєвою стимуляцією. Відхилення від нормативного мовленнєвого розвитку часто супроводжуються труднощами у формуванні зв'язного мовлення, обмеженим словниковим запасом, труднощами у розумінні зверненого мовлення, а також проблемами з формуванням звукової культури мовлення.

Ефективний психолого-педагогічний супровід дітей раннього віку з порушеннями мовлення потребує індивідуального підходу, раннього виявлення труднощів, системної роботи з сім'єю та створення мовленнєвого середовища, сприятливого для розвитку комунікативних навичок.

РОЗДІЛ 2

ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

2.1 Методи логопедичного обстеження дітей раннього віку

Обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку є складовою частиною логопедичної діагностики та базується на системному, комплексному підході. На цьому етапі важливо не лише виявити наявні мовленнєві порушення, а й встановити рівень сформованості всіх компонентів мовлення відповідно до вікових норм, а також визначити можливі причини затримки чи відхилень [30, с.36].

У логопедичній практиці обстеження дітей раннього віку має свою специфіку, адже мовлення на цьому етапі ще формується, і дитина не завжди може усвідомлено виконувати інструкції або відповідати на запитання. Тому логопеду слід застосовувати м'які, ігрові та спостережливі методики, які дозволяють отримати достовірну інформацію про стан мовленнєвого розвитку дитини.

Розглянемо основні методи логопедичного обстеження дітей раннього віку.

Метод спостереження

Метод спостереження є одним із ключових і водночас найприродніших для логопедичної практики з дітьми раннього віку. У зв'язку з віковими особливостями (обмеженість мовленнєвих і когнітивних можливостей, недосконала саморегуляція, підвищена емоційна чутливість), малюки не завжди можуть або хочуть активно включатися у спеціальні діагностичні ситуації. Тому спостереження у звичних для дитини умовах – під час вільної гри, взаємодії з дорослими та однолітками, прийому їжі, виконання побутових дій – стає важливим інструментом для логопеда. Метод дає змогу комплексно оцінити мовленнєву активність дитини (чи прагне вона до спілкування, як часто вживає слова або звуки, чи користується голосом), виявити рівень розуміння зверненої мови (реакція на знайомі інструкції, назви предметів, прохання), а також проаналізувати невербальні засоби комунікації – жести, міміку, спрямованість погляду, емоційну реакцію на мовлення дорослого. Спостереження також дозволяє визначити соціальну активність дитини, її готовність до взаємодії, ініціативність у контакті, адаптацію до нових умов та осіб. Важливою перевагою методу є його ненав'язливість – він не викликає тривоги або супротиву в дитини, а отже, забезпечує більш достовірні дані для подальшої логопедичної оцінки та формування індивідуального корекційного маршруту. Зібрані у процесі спостереження дані дозволяють логопеду не лише скласти цілісне уявлення про рівень мовленнєвого розвитку дитини, а й врахувати її особистісні особливості для вибору ефективних методів подальшої роботи [33, с.322].

Бесіда з батьками (анкетування, інтерв'ювання)

В Додатку А подана анкета для батьків.

Бесіда з батьками (анкетування, інтерв'ювання) є обов'язковим і надзвичайно цінним етапом логопедичного обстеження дитини раннього віку. Оскільки саме батьки щодня спостерігають за дитиною в різних ситуаціях, вони можуть надати детальну й об'єктивну інформацію про індивідуальний хід її розвитку. Логопедська бесіда, що проводиться в усній

або письмовій формі (за допомогою анкети), дозволяє зібрати анамнестичні дані, які неможливо або складно встановити під час безпосереднього контакту з дитиною.

У процесі такої бесіди фахівець з'ясовує, у якому віці дитина почала вимовляти перші звуки, слова й фрази, як розвивався її словниковий запас, наскільки активно вона використовує мовлення у спілкуванні. Особливу увагу приділяється темпу розвитку – чи був він поступовим, прискореним або уповільненим, чи спостерігались регресивні явища (наприклад, тимчасова втрата вже сформованих навичок). Також уточнюється наявність у родині випадків мовленнєвих, неврологічних або психоемоційних порушень, що можуть впливати на розвиток дитини.

Окрім цього, важливу роль відіграє інформація про поведінку малюка – його реакції на нових людей, здатність до концентрації уваги, переваги в іграх, емоційні прояви. Дані про перебіг вагітності та пологів, перенесені захворювання, травми або інші медичні особливості формують загальну картину стану здоров'я, що також може бути пов'язаною з особливостями мовленнєвого розвитку.

Бесіда з батьками сприяє встановленню довірливих стосунків між спеціалістом і родиною, формує основу для партнерської взаємодії в подальшому корекційному процесі та дозволяє врахувати індивідуальні потреби дитини вже з перших етапів діагностики [31, с.11].

На основі отриманих анкет можна сформулювати такі висновки:

Більшість батьків (близько 80%) зазначили значне покращення в чіткості вимови звуків, особливо у дітей з мовленнєвими порушеннями. Вони відмітили, що дитина стала більш зрозумілою в спілкуванні.

Усі батьки підтвердили, що словниковий запас їхніх дітей збільшився, і діти почали використовувати нові слова та фрази у побутовій мові.

Деякі батьки відзначили покращення в граматичних конструкціях, зокрема у використанні простих та складних речень.

Діти стали більш активними в мовленнєвій діяльності, що підтверджують близько 75% батьків. Діти почали частіше висловлювати свої думки, що допомогло їм стати впевненішими в комунікації.

За результатами анкетування, більше половини батьків зазначили, що діти проявляють зацікавленість у завданнях і іграх, спрямованих на розвиток мовлення, і активно беруть участь у виконанні вправ вдома.

Ці результати свідчать про позитивний вплив корекційно-розвивальних занять на мовленнєвий розвиток дітей і підкреслюють важливість співпраці педагогів і батьків у розвитку мовленнєвих навичок дітей.

Бесіда з вихователями (анкетування) (Додаток Б)

Бесіда з вихователями була спрямована на отримання якісної інформації про мовленнєвий розвиток дітей після проведення корекційно-розвивальної роботи. У процесі інтерв'ювання вихователі поділилися своїми спостереженнями щодо змін у мовленнєвій активності дітей, відзначили покращення у правильності вимови, розширенні словникового запасу та активнішому використанні мовлення у повсякденному спілкуванні. Також були визначені найбільш ефективні методи і виявлені труднощі, з якими вихователі стикалися в процесі мовленнєвої підтримки дітей. Отримані дані допомогли глибше оцінити результати проведеної корекційної роботи та визначити напрями подальшого вдосконалення методик.

Дослідження розуміння мовлення (пасивного словника)

Дослідження розуміння мовлення (пасивного словника) є надзвичайно важливим етапом логопедичного обстеження, оскільки дозволяє виявити рівень сприймання та засвоєння дитиною мовних одиниць, навіть якщо вона ще не має достатнього активного словника. У дітей раннього віку мовлення часто перебуває на початкових етапах формування, тому вміння розуміти звернене слово свідчить про сформованість мовленнєвого слуху, початків комунікативної взаємодії та когнітивного розвитку.

Дослідження проводиться у формі гри, що забезпечує природність поведінки дитини та знижує рівень тривожності. Для цього логопед використовує знайомі предмети (іграшки, побутові речі), тематичні картки або тілесні орієнтири. Завдання формулюються у вигляді простих інструкцій, наприклад: «Покажи ведмедика», «Принеси м'яч», «Де у тебе носик?», «Поклади кубик у коробку». Такі запити дають змогу визначити, чи дитина впізнає назви знайомих предметів, частин тіла, дій, напрямків тощо.

Фахівець спостерігає за реакцією дитини: чи виконує вона прохання, наскільки швидко реагує, чи потребує підказок або повторення інструкцій. Оцінюється кількість доступних для розуміння слів, якісні характеристики сприймання (наприклад, чи розуміє тільки візуально супроводжені інструкції, чи здатна до абстрактного узагальнення понять).

Окрему увагу приділяють контексту, в якому дитина краще сприймає мовлення – у знайомій обстановці чи в присутності дорослого; чи зберігає концентрацію протягом усього обстеження. Результати цього методу дозволяють логопеду скласти уявлення про рівень сформованості пасивного словника, ступінь розуміння зверненої мови та потенціал подальшого мовленнєвого розвитку дитини.

Оцінка активного словника та фразового мовлення

Оцінка активного словника та фразового мовлення дозволяє визначити, наскільки мовлення дитини розвинене з погляду продуктивної (вимовної) функції. На цьому етапі логопед аналізує, які саме слова дитина здатна вимовляти самостійно, в яких ситуаціях вона це робить (спонтанно чи за стимулом), а також чи поєднує слова у фрази або речення [28, с.81]. Це дослідження проводиться у формі живої взаємодії – гри, спільної діяльності, спостереження або під час діалогів з дорослим.

У ході оцінювання фахівець з'ясовує:

- чи використовує дитина іменники (назви предметів, людей, тварин), дієслова (дії, стани), прикметники (ознаки);
- як багато слів входить до активного словника;

- чи є спонтанні висловлювання;
- які слова переважають – справжні слова, звукосимволіка (напр., «бух» для позначення падіння), ономотопеї (напр., «му», «няв»), наслідування.

Особливу увагу приділяється фразовому мовленню – умінню поєднувати два й більше слова в одне висловлювання. Наприклад: «мама йди», «дай лялю», «киця спить». Важливо оцінити, чи вживаються фрази у відповідному контексті, наскільки логічно і послідовно вони побудовані, чи дитина дотримується граматичної структури речення. Також відзначаються прояви аграматизмів (помилки у побудові фраз), повтори слів, спрощення конструкцій.

Оцінка активного словника важлива не тільки для виявлення затримки мовленнєвого розвитку, а й для розуміння характеру мовленнєвого порушення: чи є воно загальним, чи вибіркоким, чи стосується тільки окремих мовних категорій (наприклад, дефіцит дієслів або прикметників). Вона також дозволяє спрогнозувати подальший розвиток мовлення та підібрати адекватні форми логопедичного впливу [36, с.196].

Обстеження артикуляційного апарату

Обстеження артикуляційного апарату є обов'язковим етапом логопедичного діагностування дітей раннього віку. Метою цього методу є виявлення можливих анатомічних чи функціональних порушень органів, які беруть участь у формуванні звуків мовлення – губ, язика, щелеп, м'якого піднебіння.

Процес обстеження передбачає візуальний огляд стану органів артикуляції в спокої та під час руху. Логопед звертає увагу на симетричність губ, форму піднебіння, положення язика у порожнині рота, пропорції щелеп, стан зубного ряду. Оцінюється, чи немає вроджених чи набутих дефектів, які можуть впливати на мовлення – коротка вуздечка язика (анкілоглосія), занадто вузьке або високе тверде піднебіння, неправильний прикус, порушення м'язового тону.

Особлива увага приділяється рухливості артикуляційних органів. Дитині пропонуються прості й ігрові артикуляційні вправи: висунути язик вперед, підняти його вгору, покласти на нижню губу, поворушити вправо-вліво, облизати губи, зробити рух «хоботок» губами, клацати язиком («кінь»), надути щоки, плескати губами («моторчик»). Усе це виконується в ігровій формі, з урахуванням вікових особливостей, часто з використанням іграшок або дзеркала, щоб дитина могла бачити себе.

Під час виконання вправ логопед оцінює:

- ступінь напруження або розслаблення м'язів обличчя;
- координацію рухів, їх точність і плавність;
- витривалість артикуляційного апарату;
- наявність утруднень чи асиметрії.

Виявлені порушення можуть вказувати на причини недостатньої звуковимови, знижену артикуляційну моторику або свідчити про серйозніші неврологічні проблеми. Водночас, задовільна артикуляційна база є передумовою для ефективного засвоєння звуків і розвитку фразового мовлення. Результати цього етапу дозволяють розробити індивідуальну програму корекційної роботи з урахуванням моторних можливостей дитини.

Перевірка звуковимови (фонетичної сторони мовлення)

Перевірка звуковимови (фонетичної сторони мовлення) є важливим етапом обстеження, оскільки дозволяє оцінити, як дитина правильно формує звуки, використовує їх у складі слів і складає прості фрази. Цей метод проводиться через низку практичних завдань, що включають повторення звуків і складів, а також спонтанне мовлення, яке дає змогу оцінити звукову точність у природних умовах [39, с.2].

Процес перевірки включає такі етапи:

1. Наслідування звуків тварин: Логопед пропонує дитині повторити звуки, що імітують голоси тварин, наприклад: «Як каже корова?», «Як гарчить ведмідь?» тощо. Цей етап дає змогу оцінити, чи здатна дитина відтворювати певні звуки та визначити їх виразність. Такі

ігрові завдання дозволяють логопеду побачити, як дитина реагує на запропоновані звуки та оцінити рівень її фонетичної здатності.

2. Повторення складів і простих слів за логопедом: Дитині пропонуються для повторення окремі склади (наприклад, «ма», «па», «то», «ко») і прості слова («мама», «тато», «соба»), щоб оцінити точність звуковимови та вміння правильно вимовляти складові частини слів. Важливо звернути увагу на правильність вимови звуків, наявність або відсутність додаткових звуків (так званих «міжзвуків») чи спотворень звуків, що може свідчити про проблеми з артикуляцією.
3. Аналіз спонтанного мовлення: Оцінка фонетичної сторони мовлення проводиться також через спостереження за мовленням дитини в природних ситуаціях: під час гри, бесіди, опису знайомих предметів чи подій. Це дає змогу логопеду оцінити, як дитина вимовляє звуки та слова у контексті реальних комунікаційних ситуацій. Важливо звертати увагу на наявність фонетичних порушень, таких як:
 - спотворення звуків (наприклад, заміни, де одна частина звуку вимовляється замість іншого);
 - пропуски (наприклад, частини звуків, що не вимовляються);
 - замінювання звуків (коли один звук замінюється на інший, наприклад, «ш» замінюється на «с»).

Під час цієї перевірки виявляються типові порушення, такі як заміни звуків (наприклад, «какао» замість «кава»), асиметрії у вимові чи труднощі при артикуляції певних звуків, що є важливими індикаторами мовленнєвих порушень.

Результати цього етапу обстеження допомагають визначити рівень звуковимови дитини і виявити необхідність корекційної роботи з артикуляцією чи розвитком фонематичного слуху. У разі виявлення значних порушень, це стає основою для розробки індивідуальної програми логопедичної допомоги.

Оцінка просодичних компонентів мовлення

Оцінка просодичних компонентів мовлення включає вивчення інтонації, ритму, темпу та гучності мовлення дитини. Просодичні характеристики є важливими для формування виразного і зрозумілого мовлення, адже вони допомагають не тільки передавати інформацію, а й емоційний зміст [32, с.212].

1. Інтонація – оцінюється наявність варіацій в тональності голосу дитини, здатність змінювати її залежно від емоційного забарвлення ситуації (запит, здивування, радість, сум). Це дає можливість визначити, чи здатна дитина виражати свої почуття через зміну голосу, чи є у неї проблеми з виразністю мовлення.
2. Ритм та темп мовлення – звертається увага на плавність і темп мовлення дитини, чи є він природним, чи не надто прискорений або уповільнений. Це важливо для формування правильного мовленнєвого потоку, адже порушення ритму можуть свідчити про затримку в розвитку мовлення.
3. Гучність мовлення – визначається, чи є у дитини здатність регулювати гучність голосу відповідно до обставин (говорити тихо в спокійній обстановці і голосніше, коли це необхідно). Порушення гучності можуть вказувати на труднощі з емоційною виразністю або проблеми з контрольованістю голосу.

Оцінка просодичних компонентів мовлення дозволяє виявити особливості виразності дитячого мовлення і виявити можливі труднощі у вираженні емоцій, що є важливими для подальшої корекційної роботи [27, с.4].

Перевірка загальної моторики та психофізичного розвитку

Перевірка загальної моторики та психофізичного розвитку є важливою частиною обстеження дітей раннього віку, оскільки моторний розвиток тісно пов'язаний з мовленнєвим і когнітивним розвитком. Вивчення рухових навичок дитини дозволяє оцінити координацію рухів, силу м'язів, рівень розвитку дрібної та великої моторики, а також здатність

виконувати цілеспрямовані дії. Рівень моторного розвитку впливає на здатність дитини до навчання, самостійного виконання побутових завдань, участі в ігрових та соціальних взаємодіях. Спостереження за руховою активністю допомагає виявити можливі затримки розвитку, дефіцити координації або проблеми з балансом, що може стати сигналом для своєчасного корекційного втручання та підтримки.

Загальна моторика – оцінюється рухливість і координація рук, пальців, а також великих груп м'язів (рухи тіла, рук, ніг). Досліджується, чи є у дитини труднощі в координації рухів під час виконання простих завдань, таких як клацання пальцями, малювання або конструювання з деталей. Порушення моторики можуть свідчити про затримки в розвитку, що може впливати на здатність дитини до мовлення та взаємодії з навколишнім світом.

Психофізичний розвиток – оцінюється здатність дитини адаптуватися до нових ситуацій, її рівень самостійності в повсякденних діях (наприклад, годування себе, одягання, ігри). Це дає змогу визначити, як дитина справляється з фізичними та емоційними викликами, наскільки вона самостійна у виконанні простих побутових завдань.

Увага та пам'ять оцінюються через здатність дитини зосереджуватися на конкретних завданнях, утримувати увагу на певних об'єктах або ігровій діяльності протягом визначеного часу. Також враховується рівень короткочасної пам'яті – чи може дитина запам'ятати та відтворити отриману інформацію, наприклад, послідовність дій у грі або при виконанні завдань [22, с.4].

Важливою складовою мовленнєвого розвитку є емоційна стійкість та виразність. Дитина має вміти проявляти емоції у відповідь на події й стимули навколишнього середовища – радість, здивування, незадоволення чи зацікавлення. Спостереження за її емоційними реакціями та взаємодією з іншими людьми дає змогу оцінити, наскільки вона готова сприймати й відтворювати соціальні та мовленнєві сигнали, а також адаптуватися до комунікативних ситуацій.

Ці аспекти дають змогу оцінити загальний рівень гармонійності розвитку дитини, виявити можливі відхилення або затримки в моторному та психофізичному розвитку, які можуть негативно впливати на формування мовленнєвих навичок. Аналіз таких показників дозволяє своєчасно визначити потребу у додатковій підтримці чи корекційних вправах, спрямованих на розвиток координації, сили м'язів, дрібної та великої моторики, що, у свою чергу, сприяє більш ефективному засвоєнню мовленнєвих і когнітивних навичок. Такий комплексний підхід допомагає створити умови для всебічного розвитку дитини і попередження можливих труднощів у подальшому навчанні та соціальній адаптації.

Ігрова діагностика мовленнєвих навичок

Ігрова діагностика мовленнєвих навичок є одним з найбільш ефективних методів обстеження дітей раннього віку, оскільки гра є основною формою діяльності та самовираження дитини на цьому етапі розвитку. Вона дозволяє органічно поєднати навчання та спостереження за мовленнєвою активністю дитини, забезпечуючи природне середовище для розвитку мовлення [12, с.43].

В сюжетно-рольових іграх дитина активно взаємодіє з іграшками або іншими предметами, вживаючи слова та фрази в процесі гри. Наприклад, у грі «Годую ляльку» дитина може використовувати фрази, що описують дії («Я даю ляльці їсти», «Лялька не хоче їсти»), вчитися вводити в мовлення нові слова та конструкції. Цей вид гри також дає можливість оцінити ініціативність дитини в мовленнєвому спілкуванні та її здатність до взаємодії з іншими [18, с.47].

В предметно-маніпулятивних іграх дитина має справу з реальними предметами, що стимулює розвиток мовлення через необхідність описувати їхні властивості, функції та взаємодії. Наприклад, у грі «Катання машинки» дитина може використовувати такі вирази як «Машинка їде», «Машинка велика», «Це швидко!» тощо.

Спостереження за цією діяльністю дає змогу оцінити, наскільки чітко дитина вживає відповідні слова для опису дій, предметів, а також рівень розвитку її словникового запасу.

Аналіз мовленнєвої активності під час гри дозволяє логопеду оцінити не лише активне мовлення дитини, а й її здатність розуміти ситуаційні завдання, реагувати на різні запити та змінювати інтонацію відповідно до контексту. Через ігрові вправи можна також визначити рівень емоційної виразності в мовленні, спостерігати, як дитина передає свої емоції словами та взаємодіє емоційно з іншими учасниками гри. Такий підхід допомагає виявити сильні сторони мовленнєвого розвитку дитини, а також окремі труднощі, що потребують корекційної роботи [8, с.55].

Ігрова діагностика є надзвичайно цінним інструментом, який дозволяє не лише оцінити рівень мовленнєвого розвитку дитини, а й створити сприятливе та безпечне середовище, де дитина може природно проявляти свої комунікативні навички, емоції та соціальні взаємодії. Через ігрові ситуації можна виявити особливості сприйняття, мислення, уваги та мовленнєвої активності, що дає змогу більш точно визначити потреби дитини та підбирати ефективні методи корекційної роботи.

У межах цього дослідження для практичного застосування вказаних методів була сформована вибірка з 15 дітей віком від 2 до 3 років, які відвідують групу раннього віку в одному з дошкільних навчальних закладів м. Івано-Франківська.

Обстеження проводилося індивідуально, у знайомому для дитини середовищі та в ігровій формі, що сприяло природності її реакцій та зменшенню стресових чинників. Застосування комплексної методики дозволило всебічно оцінити мовленнєвий розвиток кожної дитини та отримати детальну картину її комунікативних і мовленнєвих умінь.

2.2 Практичні результати обстежень та їх інтерпретація

Формування вибірки здійснювалося з урахуванням мовленнєвих особливостей дітей, що дозволило охопити різні варіанти розвитку мовлення у ранньому віці. Зокрема, до вибірки увійшли:

- 7 дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР);
- 5 дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком;
- 3 дитини з ознаками мовленнєвого ризику.

Обстеження кожної дитини проводилося індивідуально у спеціально підготовленій ігровій атмосфері, яка сприяла максимальному розслабленню дітей, створювала відчуття безпеки та мінімізувала рівень їхньої тривожності. Такий підхід дозволяв дитині діяти природно, проявляти свої мовленнєві та комунікативні навички без тиску чи страху помилки.

Основні етапи обстеження включали оцінку активного мовлення дітей, їхньої здатності відповідати на запитання, брати участь у рольових та сюжетно-ігрових ситуаціях, а також спостереження за поведінкою дитини у різних комунікативних контекстах. Це давало змогу виявити рівень мовленнєвої компетентності, емоційної виразності, соціальної взаємодії та загальної адаптації до спілкування з дорослими й однолітками.

Спостереження за поведінкою та мовленнєвою активністю в природних умовах є важливим етапом логопедичного обстеження, оскільки дозволяє отримати найбільш точну та об'єктивну картину мовленнєвих і комунікативних здібностей дитини в її звичному середовищі. Цей метод дозволяє оцінити мовлення дитини не лише в контрольованих умовах, але й у реальних, повсякденних ситуаціях, що дає змогу краще зрозуміти, як дитина використовує свої мовленнєві навички в інтеракції з іншими людьми.

Під час спостереження особливу увагу приділяють тому, як дитина реагує на прості запитання та команди. Здатність дитини правильно розпізнавати запитання й давати на них відповіді свідчить про рівень розвитку її мовлення та розуміння зверненої мови. Оцінюється не лише вербальна реакція, а й використання альтернативних способів комунікації, таких як міміка, жести або інші невербальні засоби, що дозволяє скласти

повнішу картину комунікативних навичок дитини та визначити, наскільки ефективно вона взаємодіє з оточенням.

Важливо оцінити, як дитина використовує мовлення для вираження своїх думок, почуттів і потреб. Включає це вміння сформулювати прості речення або запитання, описати свої дії або переживання. Здатність самовиражатися є важливим показником мовленнєвого розвитку, оскільки в ранньому віці діти часто не мають змоги детально висловлювати свої думки словами, тому вони можуть використовувати невербальні способи спілкування [7, с.3].

Спостереження за тим, чи дитина активно взаємодіє з іншими людьми, чітко реагуючи на запитання, коментарі або інші стимулюючі фактори. Важливо зазначити, чи дитина не тільки відповідає словами, але й використовує жести, міміку, інтонацію, щоб підкреслити або посилити своє повідомлення.

Важливим аспектом розвитку комунікативних навичок є освоєння невербальних засобів спілкування. Використання жестів, міміки, виразів обличчя та інтонаційного забарвлення мовлення не лише доповнює вербальну комунікацію, а й підсилює її ефективність, допомагає дитині передавати емоції, наміри та ставлення до співрозмовника. Освоєння цих навичок сприяє формуванню більш глибокого розуміння соціальних сигналів, розвитку емпатії та здатності до адекватної взаємодії з оточенням, а також створює міцну основу для майбутнього соціального та мовленнєвого розвитку.

Спостереження дозволяє всебічно оцінити, наскільки дитина здатна розуміти та адекватно реагувати на емоції інших людей. Воно включає сприйняття й розпізнавання різних емоційних сигналів, таких як інтонаційні відгуки, зміни міміки, рухів та жестів дорослих або однолітків. Наприклад, дитина може проявляти зацікавленість емоційним станом іншої людини, співпереживати їй або навіть наслідувати її емоційні реакції. Такі навички є ключовими для розвитку соціальної адаптації, формування

емпатії та вдосконалення комунікаційних здібностей, що сприяє більш успішній взаємодії у колективі.

Паралельно з індивідуальними спостереженнями, кожній дитині було проведено детальне анкетування батьків. Цей етап виявився надзвичайно важливим для збору інформації про мовленнєвий розвиток дітей, оскільки батьки, як найтісніше спостережливі особи, можуть помічати тонкі зміни у поведінці та мовленні своїх дітей.

Спостереження батьків часто стають цінним доповненням до даних, отриманих під час формальних досліджень, оскільки вони відображають реальні прояви поведінки дитини у звичних побутових умовах. Завдяки цьому можна отримати більш повну та об'єктивну картину розвитку комунікативних навичок, рівня мовленнєвої активності, емоційних реакцій та способів взаємодії з оточенням. Такі спостереження дозволяють виявити закономірності, труднощі або особливості, які можуть залишитися непоміченими під час одноразових або лабораторних обстежень, і створюють основу для більш ефективного планування індивідуальної корекційної роботи та підтримки розвитку дитини.

Анкетування включало питання про період появи перших звуків, слів і фраз, що дозволило визначити ранні етапи мовленнєвого розвитку. Важливими були також відомості про те, як дитина реагувала на звернену мову в різних ситуаціях, чи швидко засвоювала нові слова, чи мали місце труднощі в запам'ятовуванні та відтворенні мовних конструкцій.

Батьки також надали важливу інформацію щодо поведінкових особливостей дітей, які могли впливати на мовленнєвий розвиток. Зокрема, вони відзначали випадки зниженої реакції на звернену мову, труднощі у впізнаванні основних частин тіла чи предметів, що могло свідчити про наявність певних затримок або порушень на ранніх етапах розвитку мовлення. Такі спостереження дозволяють виявити потенційні проблеми на початкових стадіях та спрямувати корекційні заходи більш ефективно.

Водночас зауваження батьків щодо емоційної сфери дітей надали цінну інформацію для оцінки їхньої здатності до емоційного реагування та

соціальної взаємодії. Батьки описували, як діти реагують на різні емоційні стимули, наприклад, радість, сум, здивування або стресові ситуації, а також чи можуть вони проявляти співпереживання або адаптуватися до емоційного стану інших людей. Ці спостереження дозволяють виявити можливі емоційні порушення, труднощі у взаємодії з однолітками або дорослими, а також окремі особливості сприйняття соціальних сигналів, що є важливими для планування індивідуальної корекційної роботи та підтримки гармонійного розвитку дитини.

Таким чином, бесіда з батьками стала важливим доповненням до обстежень, проведених за допомогою інших методів, адже дозволила отримати детальну картину розвитку дитини в її природному середовищі та допомогла виявити додаткові фактори, які можуть впливати на мовленнєвий розвиток.

Для визначення рівня словникового запасу дітей було проведено низку завдань, спрямованих на оцінку як активного, так і пасивного словника. Для цього використовувалися спеціально підготовлені картки з зображеннями різних предметів, тварин, кольорів, а також ігрові вправи, які включали розпізнавання та називання предметів. Це дозволяло не тільки оцінити, скільки слів дитина може активно використовувати в мовленні, але й наскільки добре вона здатна розуміти звернену мову та ідентифікувати знайомі слова.

Результати показали, що у дітей з умовно-нормальним розвитком активний словник становив від 250 до 300 слів. Ці діти змогли не лише називати велику кількість предметів, але й використовували їх у контексті. У дітей з затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) активний словник був значно меншим і коливався від 80 до 120 слів. Такі діти виявляли труднощі в здатності сформулювати прості фрази, а також могли використовувати лише кілька базових слів.

Особливо важливим було оцінити рівень розуміння зверненої мови, адже він є критичним для розвитку мовленнєвих навичок. Діти з ЗМР часто не правильно ідентифікували або виконували прості команди, що свідчило

про недорозвиненість пасивного словника. Наприклад, навіть такі завдання, як «покажи собаку» або «де м'яч?» викликали у них труднощі, що вказувало на потребу у додатковій мовленнєвій підтримці та розвитку. Це підтверджує необхідність регулярної логопедичної роботи для покращення як активного, так і пасивного словникового запасу у дітей раннього віку, особливо тих, що мають мовленнєві порушення.

Для оцінки артикуляційних можливостей дітей використовувалась комплексна методика, що включала як активні, так і пасивні артикуляційні вправи. В процесі обстеження діти виконували різноманітні вправи для розвитку рухливості та координації органів артикуляції – губ, язика та щелепи. Вправи включали роботу з пальчиками (наприклад, вправи на розслаблення та розвиток моторики пальців), прості рухи губами та язиком (висування язика, плескання губами, рухи язиком вправо-вліво), а також вимову простих звуків.

Особлива увага приділялася дітям з затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР), адже у цих дітей спостерігались значні труднощі в артикуляційній моторці. У 5 з них було виявлено порушення артикуляційної моторики, зокрема, знижений тонус м'язів ротової порожнини та слабка координація рухів, що суттєво ускладнювало правильне формування звуків. Ці порушення могли бути основною причиною труднощів у вимові звуків, особливо при спробах сформулювати складніші звукові комбінації.

Виявлені порушення артикуляційної моторики вказують на необхідність проведення корекційної роботи, спрямованої на зміцнення м'язів ротової порожнини, покращення координації рухів та нормалізацію тону м'язів для забезпечення правильного формування звуків. Це є важливим етапом у загальному процесі корекції мовленнєвих порушень у дітей раннього віку.

Мовлення у дітей тісно пов'язане з розвитком загальної та дрібної моторики, оскільки координація рухів і точність виконання маніпуляцій з предметами сприяють формуванню звукових і мовленнєвих навичок. В

процесі дослідження дітям було запропоновано серію завдань для оцінки їх моторних здібностей, зокрема вправи на розвиток дрібної моторики.

Одним із завдань було складання пірамідки, де дитина мала розташувати кільця за розмірами на стрижень. Іншим завданням було вставлення кубиків в отвори, що вимагало точності та координації пальців. Ці вправи дозволяють оцінити не тільки фізичний розвиток, але й здатність дитини до концентрації уваги, планування рухів та їх виконання.

У дітей з нормальним розвитком ці завдання виконувалися швидко, без особливих труднощів, що свідчить про належний рівень розвитку дрібної моторики. У дітей з затримкою розвитку моторики була значно слабкішою. Вони мали труднощі з точним виконанням маніпуляцій, часто не могли правильно утримувати або переміщати дрібні предмети, що свідчить про відставання в розвитку дрібної моторики, а отже й у формуванні мовленнєвих навичок.

Результати підкреслюють значущість корекційної роботи, спрямованої на розвиток дрібної моторики у дітей із затримкою розвитку. Покращення моторних навичок рук та пальців безпосередньо впливає на формування артикуляційних здібностей, точність вимови та здатність до сприйняття мовлення.

Розвиток дрібної моторики стимулює загальні когнітивні процеси, увагу та координацію, що в комплексі сприяє більш ефективному засвоєнню мовленнєвих навичок і підвищує впевненість дитини під час комунікації. Така системна робота допомагає створити основу для подальшого навчання та соціальної адаптації.

Особливістю обстеження в рамках цього дослідження була також методика ігрових завдань, які не лише дозволяють оцінити мовленнєву активність, але й допомагають вивчити соціальну активність та рівень емоційного контакту дітей.

Ігрові методики є надзвичайно ефективними при роботі з дітьми раннього віку, оскільки гра є основною формою діяльності в цьому віці, а

також є природною для дітей середовищем для розвитку соціальних та комунікативних навичок [6].

У ході дослідження дітям пропонувалося розігравати прості сценки, наприклад, роль гри з іграшками («Мама годує ляльку», «Лікар лікує ведмедика»). Це дозволяло не тільки спостерігати за здатністю дітей до імітації і вживання елементів символічної гри, а й аналізувати емоційне сприйняття навколишнього світу.

Діти, які активно включались у гру, демонстрували здатність до соціальної взаємодії, виявляли емоційну чутливість і реагували на зміни в ситуації. Вони могли продемонструвати емпатію, наприклад, при взаємодії з іграшками, піддаючись емоційному впливу гри.

У той час як діти, які мали труднощі з мовленнєвим або соціальним розвитком, не завжди могли правильно реагувати на ролі у грі, іноді відмовлялися від активної участі або не могли вірно відтворити емоційні реакції, що відображало певну затримку в розвитку емоційної сфери та соціальної взаємодії.

Завдяки таким ігровим завданням вдалося не лише оцінити мовленнєву активність дітей, але й глибше зрозуміти їх здатність до соціальних взаємодій, емоційного відгуку та сприйняття навколишнього світу. Ці аспекти є важливими для подальшого корекційного впливу та розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями.

Результати обстежень:

1. Діти з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком (5 осіб)

Діти цієї групи показували високий рівень мовленнєвої активності. Вони швидко вступали в комунікативні ситуації та без труднощів реагували на звернену мову. Всі діти грамотно формулювали прості речення, що підтверджувало розвиток їхнього активного словника. Звуковимова була чистою, без явних дефектів, що свідчило про нормальну артикуляційну функцію.

Діти успішно виконували завдання на розвиток моторики, демонструючи добре координовані рухи, а також виявляли здатність до

маніпулювання дрібними предметами. Активний словник дітей цієї групи в середньому становив 250 слів.

2. Діти із затримкою мовленнєвого розвитку (7 осіб)

У дітей цієї групи спостерігалися значні труднощі у побудові фраз та складі словникового запасу. Вони використовували короткі фрази (1–2 слова), часто залицяючись до жестів та міміки як заміни мовленню. Труднощі спостерігалися й в артикуляційному апараті: у цих дітей була ослаблена артикуляційна моторика, що проявлялося в труднощах вимови певних звуків. Задачі на розвиток дрібної моторики виконувались повільно та з помітними труднощами.

Ці спостереження свідчать про певні затримки в мовленнєвому та моторному розвитку, що потребує індивідуального корекційного підходу.

3. Діти з ознаками мовленнєвого ризику (3 особи)

Ці діти проявляли явні труднощі в усіх аспектах мовленнєвого розвитку. Їхній словниковий запас був обмеженим до 10–20 слів, причому лише деякі з них використовувались правильно. Діти не проявляли ініціативи в мовленнєвих контактах і здебільшого спілкувались через міміку та прості жести. Більшість завдань на розвиток артикуляційної моторики були виконані з труднощами, що вказує на глибші мовленнєві порушення.

Результати обстеження чітко вказують на необхідність системного підходу до діагностики мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. Для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку та з ознаками мовленнєвого ризику важливо проводити своєчасне втручання логопеда, щоб виявити проблеми на ранніх етапах і розробити ефективні методи корекції, спрямовані на індивідуальні потреби кожної дитини. Правильна діагностика та своєчасна допомога забезпечать покращення мовленнєвого розвитку та загального психофізичного стану дітей.

Висновки до розділу 2

У ході проведеного дослідження було використано комплекс методів логопедичного обстеження дітей раннього віку, що дозволило всебічно оцінити мовленнєвий розвиток дітей та виявити різноманітні порушення мовлення на ранніх етапах розвитку.

Одержані результати показали значну варіативність мовленнєвого розвитку серед дітей віком 2–3 роки, що підтверджує важливість індивідуального підходу до кожної дитини при діагностиці та корекції мовленнєвих порушень.

Згідно з результатами обстежень, діти з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком демонструють високий рівень мовленнєвої активності, точність вимови та відповідність нормам граматики. Діти із затримкою мовленнєвого розвитку мають значні труднощі в побудові фраз і звуковимові, що свідчить про необхідність проведення корекційної роботи в ранньому віці.

Виявлення ознак мовленнєвого ризику в трьох дітей дозволило вчасно розпочати корекційні заходи, що є ключовим для попередження більш серйозних мовленнєвих порушень у майбутньому.

Практичне застосування методик обстеження показало важливість інтеграції різних методів (спостереження, діагностика словникового запасу, артикуляційного апарату, моторики та ін.) для більш точного і детального аналізу мовленнєвого розвитку дітей.

Зібрані дані підкреслюють значення своєчасної логопедичної діагностики та корекції мовленнєвих порушень, адже рання корекція дозволяє значно покращити мовленнєву активність та адаптацію дітей у соціумі.

У подальшому дослідженні варто звернути увагу на дослідження ефективності різних корекційних методик для дітей з різними типами мовленнєвих порушень, а також на вивчення можливостей використання новітніх технологій у корекційній роботі з дітьми раннього віку.

РОЗДІЛ 3

ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ РАНЬОГО ВІКУ: МЕТОДИ І ПІДХОДИ

3.1 Методи корекції мовленнєвих порушень у дітей раннього віку

Корекція мовленнєвих порушень у дітей раннього віку є важливим етапом у їхньому розвитку, оскільки саме в цей період закладаються основи мовленнєвих навичок. Для корекції порушень використовуються різноманітні методи, які обираються в залежності від типу порушення, вікових особливостей та індивідуальних потреб дитини [4].

Охарактеризуємо основні методи корекції.

1. Метод мовленнєвого моделювання

Цей метод полягає у використанні мовленнєвих зразків для формування правильного мовлення у дітей. Важливою його особливістю є активне залучення дорослого, який виступає як модель мовлення, допомагаючи дитині правильно відтворювати звуки, слова, фрази і ціле речення. У процесі мовленнєвого моделювання логопед повторює, коригує та пропонує нові мовленнєві зразки, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок у дитини.

Метод мовленнєвого моделювання є надзвичайно ефективним, адже дозволяє не лише навчити дитину правильно вимовляти звуки, але й формувати граматичні конструкції, що є основою для розвитку повноцінного мовлення. Це особливо важливо для дітей раннього віку, коли мовленнєвий розвиток тільки починається [1, с.9].

Для дітей цього віку зазвичай використовуються прості, доступні ігрові завдання, що стимулюють активне мовлення через імітацію. Це можуть бути ігри на повторення звуків (наприклад, «ква-ква» для жабенятка), слів (називання предметів або тварин, показаних на картинках), а також фраз (короткі речення, як-от «я бачу мишку» чи «ти мене чуєш?»). Важливим є використання повторення на різних етапах заняття: починаючи з індивідуальних вправ (від простих до складніших) і переходячи до

мовленнєвих ситуацій, де дитина повинна самостійно застосовувати засвоєні зразки мовлення.

Одним із ефективних прийомів є введення звукових зразків, які дитина може повторювати на різних етапах заняття. Наприклад, вчення вимови звуків через чітке проголошення їх дорослим, що допомагає дитині з точністю відтворювати звуки та покращувати артикуляційну моторку. Крім того, важливо підтримувати емоційний контакт під час таких занять, що сприяє залученню дитини та мотивації до навчання [25, с.65].

Мовленнєве моделювання не лише сприяє розвитку мовлення, але й допомагає формувати навички взаємодії з навколишнім світом, розвиває увагу, пам'ять та уяву. Завдяки регулярним заняттям дитина вчиться не тільки відтворювати мовленнєві зразки, але й адаптувати їх до різних ситуацій, що є основою для подальшого розвитку комунікативних навичок і формування соціальних зв'язків.

2. Метод корекційно-розвивальної гри

Ігрові методи є одними з найбільш ефективних в роботі з дітьми раннього віку, оскільки саме через гру дитина активно взаємодіє з навколишнім світом і розвиває різні аспекти мовленнєвих навичок. Гра, в тому числі корекційно-розвивальна, є основним засобом, за допомогою якого можна залучити дитину до активного мовлення та ефективно працювати над корекцією мовленнєвих порушень.

Для практичної реалізації корекційно-розвивальної роботи використовувались спеціальні ігри та вправи (Додаток В).

Ігрові завдання в цьому контексті мають безпосередній зв'язок з мовленнєвими навичками, адже через гру дитина не лише вивчає нові слова, звуки та фрази, а й закріплює їх у реальних життєвих ситуаціях. Це можуть бути як індивідуальні, так і колективні ігри. У процесі індивідуальних ігор дитина має можливість працювати з певними мовними зразками, такими як відтворення звуків, складів або простих слів. Це може бути, наприклад, гра на розпізнавання і вимову звуків, де логопед або дорослий демонструє певний звук, а дитина має його повторити.

У колективних іграх створюються ситуації, де дитина змушена взаємодіяти з іншими учасниками гри, що допомагає їй не лише розвивати мовлення, але й соціалізуватися, покращувати комунікативні навички. Такі ігри стимулюють динамічний процес навчання: дитина активно слухає, спостерігає за діями інших і, головне, сама бере участь у створенні мовних зразків [26, с.38].

Одним із важливих аспектів корекційно-розвивальної гри є розвиток фонематичного слуху. Ігри на розпізнавання звуків, наприклад, імітація звуків тварин або природи, дозволяють дитині покращувати вміння розрізняти звуки, що є основою для розвитку правильного мовлення. Діти вчаться уважно слухати і розрізняти тонкощі вимови звуків, що, у свою чергу, сприяє правильному їх відтворенню.

Ігри також значно збагачують словниковий запас. Вони стимулюють дитину до активного використання нових слів, знайомлять з поняттями, предметами, діями, що допомагає формувати більш розширене та варіативне мовлення. Наприклад, ігри на називання предметів за зразком або в рамках сюжетної гри, що вимагає від дитини використання нових слів, значно сприяють поповненню активного словника [34, с.53].

Гра виступає ефективним засобом розвитку артикуляції, оскільки через ігрову діяльність дитина активно тренує м'язи обличчя, губ, язика та щелепи. Виконання спеціально підібраних артикуляційних вправ у формі гри, наприклад, «Зробимо вітряну млинку» або «Скажи, як ти смієшся!», не лише стимулює фізичну активність мовного апарату, а й підвищує мотивацію дитини до занять. Завдяки регулярним вправам у грі відбувається зміцнення артикуляційних м'язів, що покращує вимову окремих звуків і цілих фраз, а також розвиває координацію рухів ротового апарату.

Ігровий формат дозволяє поєднувати мовленнєву корекцію з позитивними емоціями, що сприяє більш швидкому та ефективному засвоєнню навичок, а також формує інтерес до подальшого розвитку мовлення.

Переваги корекційно-розвивальної гри:

1. Мотивація до навчання. Гра є для дітей природною формою діяльності, що робить навчання захопливим і веселим.
2. Індивідуальний підхід. Гра дозволяє коригувати мовлення відповідно до індивідуальних потреб дитини.
3. Розвиток фонематичного слуху і артикуляції. Через ігри дитина тренує слухову увагу і правильно формує мовні зразки.
4. Збагачення словникового запасу. В процесі гри дитина засвоює нові слова, що значно покращує її мовленнєвий розвиток.

Метод корекційно-розвивальної гри є надзвичайно ефективним інструментом у роботі з дітьми, що мають мовленнєві порушення, оскільки він дозволяє в інтерактивній і невимушеній формі розвивати важливі мовленнєві навички, сприяючи більш швидкому та ефективному засвоєнню правильного мовлення.

3. Метод артикуляційних вправ

Метод артикуляційних вправ є основою для розвитку правильної артикуляції у дітей з порушеннями звуковимови. Він спрямований на формування правильного положення мовних органів під час вимови окремих звуків, що є необхідною умовою для подолання проблем з вимовою. Завдяки вправам можна досягти не тільки покращення вимови окремих звуків, а й розвитку загальної артикуляційної моторики, що дозволяє коригувати порушення мовлення [37, с.14].

Для дітей раннього віку використовуються різноманітні артикуляційні вправи, які сприяють розвитку моторики обличчя та ротової порожнини. Вони включають як прості, так і складні завдання, що дозволяють поступово вдосконалювати артикуляційні навички.

Розглянемо види артикуляційних вправ.

Вправи на розвиток гнучкості і сили м'язів обличчя. Ці вправи допомагають зміцнити м'язи рота, що є необхідним для чіткої вимови звуків. До таких вправ можна віднести:

- підняття і опускання губ, мовного органу (наприклад, «сміх» або «поцілунок»);
- розтягування губ в боки, як при вимові звуку «і», що допомагає розвивати гнучкість губ;
- рухи щелепи вгору-вниз або вліво-вправо для розслаблення м'язів нижньої частини обличчя.

Вправи для розвитку координації рухів.

У цьому випадку важливим є виконання вправ на координацію рухів мовного апарату з іншими частинами обличчя [38, с.47]:

- вправа на одночасне виконання рухів руками та губами (наприклад, відчинити рот і зробити круглі рухи пальцями в повітрі);
- вправи на висунення і втягування язика, що сприяють розробці гнучкості та сили язика, особливо для звуків, де язик займає важливе положення (наприклад, «л», «р»).

Вправи на розвиток артикуляційної чіткості.

Вони включають певні моделі вимови, які вчать дитину правильно ставити органи артикуляції при вимові окремих звуків. Наприклад:

- виконання вправ на правильне утримання язика за допомогою спеціальних вправ, таких як «пошепки» або «літати пташками», коли дитина має видихати через стиснуті губи або між зубами;
- імітація вимови звуків, таких як «с», «ш», «р», де важливо працювати з правильною артикуляцією та виробляти звукові шаблони.

Вправи на розвиток відчуття ритму і правильного дихання.

Складні звуки часто потребують чіткої координації між диханням і артикуляцією, тому важливо допомогти дитині розвинути ці навички:

- вправи на дихання з голосними звуками («аа», «еє», «оо») під час правильного відкривання рота;
- виконання вправ на правильний вдих і видих через ніс або рот, що сприяє стабільному диханню під час вимови.

Практичні приклади вправ:

«Ласкаві губки» – дитина має посміхатися і робити «поцілунок», тримаючи губи разом, потім по черзі вільно рухати губами в різні сторони.

«Бджілка» – дитина вимовляє звук «ж» з відкритим ротом і закритими зубами, створюючи характерне «жжжжж» звучання.

«Летючий язик» – дитина швидко висуває язик і рухає ним, імітуючи рухи літального апарата.

Таким чином, метод артикуляційних вправ є основним інструментом для розвитку правильної артикуляції у дітей з мовленнєвими порушеннями. Він допомагає дитині не лише правильно вимовляти звуки, але й сприяє розвитку її загальної моторики обличчя та ротової порожнини, що є важливим компонентом для нормального мовленнєвого розвитку.

4. Метод розвитку фонематичного слуху

Фонематичний слух є основою для формування правильної вимови звуків і правильного розуміння мови. У дітей раннього віку часто спостерігаються труднощі з розпізнаванням звуків, що призводить до порушень у звуковимові [35, с.35].

Важливими вправами є завдання на відрізняння однакових та різних звуків, ігри, в яких дитина повинна відгадати звуки, що виходять з різних джерел, або повторити звучання певних звуків, що допомагають покращити слухову увагу.

5. Метод мовленнєвих стимулів

Для розвитку активного мовлення в дітей раннього віку використовуються різноманітні стимулюючі методи, такі як показ картинок, предметів, маніпуляцій з іграшками, що активізують мовлення дитини.

Це можуть бути вправи на складання простих речень, де дитина повинна підбирати слова до картинок або вигадувати короткі історії, що сприяє розвитку не тільки мовленнєвої активності, але й творчих здібностей.

6. Метод активізації когнітивних процесів

Для корекції мовленнєвих порушень важливо активізувати не лише мовленнєві процеси, а й інші пізнавальні функції: увагу, пам'ять, мислення, уяву.

Завдання, що сприяють розвитку цих когнітивних процесів, зазвичай поєднуються з мовленнєвими вправами, що дозволяє інтегрувати в один процес як розвиток інтелектуальних, так і мовленнєвих навичок дитини.

Вибір методів корекції залежить від індивідуальних потреб дитини. Для дітей з більш серйозними порушеннями мовлення необхідно поєднувати кілька методів, застосовуючи інтенсивніші і комплексніші підходи.

Застосування методів має бути поступовим та адаптованим до вікових та індивідуальних особливостей дитини. Початкові етапи роботи з дитиною передбачають застосування простих вправ та ігор, поступово переходячи до більш складних завдань, які потребують від дитини активної мовленнєвої участі [23, с.105].

3.2 Рекомендації щодо корекційно-розвивальної роботи з дітьми

Корекційно-розвивальна робота з дітьми раннього віку повинна бути різнобічною та індивідуалізованою, що враховує специфіку розвитку кожної дитини, її мовленнєві особливості та наявність порушень. Враховуючи результати нашого дослідження, можна запропонувати низку рекомендацій, які допоможуть ефективно працювати з дітьми, що мають мовленнєві порушення або потребують мовленнєвого стимулювання [24, с.63].

Однією з головних складових успіху в корекційно-розвивальній роботі є індивідуальний підхід. Усі діти різні, і не існує універсальної методики, яка підходить усім. Важливо адаптувати вправи та заняття відповідно до вікових особливостей дитини, її інтелектуального розвитку, а також специфіки мовленнєвих порушень. Наприклад, для дітей з затримкою мовленнєвого розвитку необхідно застосовувати методики, що орієнтовані

на стимулювання словникового запасу та розвиток артикуляції, а для дітей із мовленнєвим ризиком варто більше уваги приділяти розвитку фонематичного слуху та слухової уваги [5].

Для всіх груп дітей, незалежно від наявності мовленнєвих порушень, важливо активно стимулювати мовленнєву діяльність на кожному етапі розвитку. Це можна досягти через різноманітні методи, які забезпечують умови для постійного практикування і вдосконалення мовних навичок. Такі методи можуть бути як традиційними, так і сучасними, інноваційними, зокрема через дидактичні ігри, рольові ігри, використання карток з малюнками для стимулювання уяви та розширення словникового запасу, а також виконання завдань, що сприяють розвитку здатності до вербальних відповідей.

Дидактичні ігри є ефективним інструментом для стимулювання мовлення, оскільки вони не лише забезпечують дітям можливість активно взаємодіяти один з одним, але й навчають новим словам, фразам та мовним конструкціям через контекст. Такі ігри можуть бути як індивідуальними, так і груповими, що також розвиває навички соціальної взаємодії. У процесі рольових ігор діти мають можливість змодельовати реальні життєві ситуації, що сприяє формуванню їхньої здатності до конструктивного спілкування та вираження своїх думок [2].

Використання карток з малюнками є ще одним дієвим методом. Завдяки таким карткам діти можуть описувати зображені на них об'єкти або явища, що допомагає їм не лише розширювати словниковий запас, а й покращувати здатність до побудови складніших речень, логічного мислення та активізації уяви. Малюнки стимулюють уяву, а обговорення зображень сприяє розвитку мовлення, дозволяючи дітям висловлювати свої думки, ставити запитання, аналізувати побачене.

Крім того, завдання, що заохочують дітей до вербальних відповідей, мають великий вплив на мовленнєвий розвиток. Це можуть бути як прості завдання на називання предметів або тварин, так і складніші завдання, що вимагають від дітей більш глибоких когнітивних зусиль, наприклад,

розповісти про події, які вони пережили, чи висловити свою думку щодо певної ситуації. Такі завдання активно залучають дітей до процесу мовленнєвої діяльності, заохочуючи їх до більш впевненого та чіткого вираження своїх думок.

Постійне стимулювання мовленнєвої активності має суттєвий вплив на розвиток комунікативних навичок дітей. Воно допомагає не лише розширити їхній словниковий запас, а й розвиває здатність до вираження своїх думок в логічній та послідовній формі. Це також сприяє поліпшенню артикуляції, адже часте та різноманітне мовне навантаження дозволяє дитині практикувати різні артикуляційні рухи, що є важливим для розвитку звуковимови [3, с.66].

Тому важливо, щоб кожне заняття чи гра стимулювало мовленнєву активність і допомагало дітям не лише покращувати мовлення, а й розвивати інші важливі навички: слухове сприйняття, увагу, пам'ять, а також соціальну адаптацію та взаємодію з оточенням.

Ігри є потужним і ефективним засобом розвитку дітей раннього віку, оскільки вони не тільки сприймаються як приємний та цікавий процес, а й безпосередньо сприяють формуванню різних навичок у дітей. Через гру дитина активно взаємодіє з навколишнім світом, пізнаючи його, що є важливим аспектом її розвитку. Ігрові методи мають велику цінність у контексті мовленнєвого розвитку, оскільки вони дозволяють органічно вбудовувати мовленнєві завдання в процеси, які природно залучають дитину [39, с.4].

Однією з основних переваг ігор є їх здатність покращувати емоційний розвиток дитини. Коли дитина грає, вона не тільки розвиває фізичні та когнітивні навички, але й вчиться виражати свої почуття та емоції. У процесі гри діти вчаться співпрацювати, домовлятися, знаходити спільну мову з іншими, що розвиває їхні соціальні навички. Це дуже важливо для створення гармонійного розвитку дитини, оскільки емоційна зрілість і здатність до соціальної адаптації тісно пов'язані з мовленнєвим розвитком.

Ігрові методи мають великий потенціал для тренування конкретних мовних навичок, таких як вживання правильних граматичних форм, побудова простих і складних речень, розвиток фонематичного слуху, а також відпрацювання артикуляційних навичок. Наприклад, діти можуть використовувати іграшки або картки для складання простих речень, що допомагає їм закріплювати граматичні структури і вживати нові слова в контексті. Ігри, в яких дитина повинна повторювати звуки або називати предмети, допомагають розвивати фонематичний слух і покращувати звуковимову.

Завдяки іграм діти отримують можливість практикуватися в мовленні без стресу та тиску, що важливо для розвитку їхньої самостійності та впевненості у своїх мовних навичках. Ігри стимулюють вивчення нових слів, покращують навички взаємодії з іншими дітьми та дорослими, а також допомагають розвивати вміння висловлювати свої думки, емоції та ідеї в доступній і зрозумілій формі [20].

Таким чином, ігрові методи є одним із найбільш ефективних способів для розвитку мовлення дітей раннього віку. Вони забезпечують безпосередній зв'язок між розвитком мовленнєвих навичок і емоційно-психологічним благополуччям дитини, допомагаючи їй не лише вивчати нові мовні форми, а й активно застосовувати їх у спілкуванні та взаємодії з навколишнім світом.

Заняття на розвитку артикуляції є важливим компонентом корекції мовленнєвих порушень, особливо для дітей з затримкою мовленнєвого розвитку.

Виконання вправ для артикуляційної моторики повинно стати регулярною частиною заняття. Це включає в себе як вправи на розвиток рухів органів артикуляційного апарату, так і спеціалізовані ігри та завдання, які допомагають покращити координацію цих рухів. Корекція артикуляційних порушень має бути поступовою та поетапною, починаючи з простих звуків та переходячи до складніших.

Однією з важливих складових мовленнєвого розвитку є здатність дитини розрізняти та правильно сприймати звуки мови, що є основою для подальшого формування мовних навичок. Для дітей з мовленнєвими порушеннями, зокрема з труднощами у розвитку фонематичного слуху, це завдання стає особливо актуальним. Фонематичний слух дозволяє дитині не лише відрізняти звуки між собою, а й правильно їх вимовляти та вживати в контексті мови.

Важливим етапом у розвитку фонематичного слуху є застосування спеціалізованих вправ, спрямованих на покращення слухової уваги та здатності дитини до розпізнавання звуків, їх послідовності та структури. Такі вправи включають різноманітні ігрові методики, які стимулюють слухову увагу та тренують вміння визначати різні звукові одиниці. Наприклад, вправи на відокремлення та класифікацію звуків за різними ознаками (глухі-дзвінкі, голосні приголосні тощо) дозволяють дитині не тільки краще сприймати звуки, але й розвивати здатність до їх аналізу та систематизації.

Такі заняття допомагають дітям правильно вимовляти звуки, що є важливим етапом для подолання порушень звуковимови. Однак це не тільки сприяє корекції артикуляційних порушень, але й значно полегшує процес засвоєння граматичних та синтаксичних конструкцій. Коли дитина розрізняє звуки, вона легше навчається правильно будувати речення, застосовувати граматичні форми та вживати нові слова в контексті.

Особливістю таких вправ є те, що вони забезпечують комплексний підхід до розвитку мовленнєвих навичок: від простого розпізнавання звуків до складних мовленнєвих конструкцій. Це дозволяє дітям з мовленнєвими порушеннями не тільки правильно вимовляти звуки, але й використовувати їх у мовленнєвому процесі на різних етапах розвитку. Раннє коригування порушень фонематичного слуху сприяє загальному розвитку мови та зменшенню мовленнєвих бар'єрів у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Важливою складовою корекційної роботи є не лише розвиток мовлення, але й формування комунікативних навичок, оскільки саме вони є

основою соціалізації дитини. Здатність до ефективної комунікації дозволяє дитині будувати стосунки з іншими людьми, виражати свої думки, потреби та емоції, що є важливою умовою успішної адаптації у соціумі [33, с.80].

Одним із потужних інструментів для формування комунікативних навичок є рольові ігри. У процесі таких ігор діти отримують можливість відтворювати різні соціальні ситуації, у яких їм потрібно виражати свої думки, слухати інших та взаємодіяти з ними. Це дозволяє не тільки розвивати мовлення, але й покращувати розуміння соціальних норм, правила спілкування та вміння працювати в команді.

Іншим важливим елементом є взаємодія з іншими дітьми в групах, що дозволяє кожному учаснику навчитися взаємодіяти з однолітками, дотримуватися черги, висловлювати свої думки, а також слухати і враховувати думки інших. Це створює основу для розвитку емоційного інтелекту, навчання управлінню своїми емоціями, а також розвиває здатність до емпатії.

Завдання на розвиток соціальних взаємодій, наприклад, виконання колективних проєктів чи обговорення різних ситуацій, допомагають дітям навчитись висловлювати свої бажання, думки та емоції в доступній формі. Це особливо важливо для дітей, які мають труднощі в комунікації, оскільки такі завдання дають можливість поступово засвоювати навички спілкування і взаємодії з іншими людьми.

Включення в процес корекційної роботи різних форм спілкування, таких як ігри, групові заняття та ситуаційні вправи, дає можливість дітям не тільки покращити мовлення, але й розвинути вміння спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях, що є важливим кроком на шляху до соціальної адаптації.

Враховуючи важливість батьківської підтримки, корекційна робота повинна включати не лише заняття з дитиною, а й регулярні консультації та інструкції для батьків. Батьки відіграють ключову роль у процесі розвитку мовлення та соціалізації дитини, оскільки вони є першими педагогами, які

можуть підтримувати й стимулювати розвиток своїх дітей у повсякденному житті.

Один із важливих аспектів такої співпраці полягає в тому, щоб батьки були ознайомлені з тими методиками та вправами, які використовуються під час корекційних занять. Батьки отримують можливість продовжувати роботу з дитиною вдома, застосовуючи перевірені та ефективні методи для розвитку мовлення та комунікативних навичок.

Наприклад, вони можуть виконувати артикуляційні вправи, ігри на розвиток фонематичного слуху або завдання на покращення соціальних взаємодій, зокрема через рольові ігри, що активно сприяють розвитку мови [28, с.84].

Регулярні консультації для батьків надають їм можливість краще зрозуміти специфіку мовленнєвих порушень у їхніх дітей, а також надають практичні поради щодо того, як підтримувати дитину вдома. Крім того, важливо навчити батьків розпізнавати певні сигнали, що можуть свідчити про прогрес або потребу в додаткових корекційних заходах.

Спільна робота з батьками створює міцний фундамент для сталості результатів. Коли дитина отримує постійну підтримку з боку батьків, її мовленнєвий розвиток набуває більшої стабільності. Батьки можуть створювати сприятливе середовище вдома для розвитку мовлення, заохочувати дитину до спілкування та надавати позитивний зворотний зв'язок, що допомагає зміцнити мотивацію до навчання. Крім того, така співпраця дозволяє батькам відчувати впевненість у процесі корекції та розвивати свої власні навички в педагогічній роботі з дитиною.

Таким чином, ефективність корекційно-розвивальної роботи значною мірою залежить від того, наскільки батьки залучені до процесу. Важливо, щоб вони не лише отримували інструкції, але й активно взаємодіяли з дитиною, створюючи умови для її розвитку як у спеціалізованих заняттях, так і в повсякденному житті.

Оцінка ефективності корекційної роботи має бути регулярною. Це дозволяє коригувати методи та підходи в разі необхідності, а також слідкувати за динамікою розвитку дитини.

Важливо проводити повторні обстеження та перевірку результатів, щоб визначити, чи досягнуті очікувані результати і чи потребує процес корекції додаткових змін.

У результаті, правильне та комплексне застосування корекційно-розвивальних методик з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини дозволяє значно поліпшити мовленнєвий розвиток, підвищити рівень комунікації та допомогти дітям вийти на новий рівень мовленнєвих можливостей.

3.33.3 Аналіз ефективності застосованих методик

У межах проведеного дослідження корекційно-розвивальна робота з дітьми раннього віку здійснювалась за допомогою методик, орієнтованих на мовленнєву стимуляцію, корекцію артикуляційних порушень, розвиток фонематичного слуху та збагачення словникового запасу.

Для цього було використано комплекс методик, спрямованих на всебічний розвиток мовлення та покращення комунікативних навичок дитини:

- методика стимулювання мовленнєвої активності — застосовувалася для формування бажання висловлювати думки, активізації словника та заохочення до самостійного мовлення.
- методика артикуляційної корекції — була спрямована на вдосконалення вимови, постановку та автоматизацію звуків, розвиток чіткої дикції та правильного мовленнєвого дихання.
- ігрові методи навчання — забезпечували емоційну зацікавленість, дозволяли легко засвоювати навчальний матеріал через гру, знижували напруження та сприяли кращій концентрації уваги.

- методика розвитку фонематичного слуху та слухової уваги – допомагала формувати вміння розрізняти звуки на слух, виділяти їх у словах, що є необхідним для подальшого формування правильної вимови та навичок читання.
- техніки на розвиток мовної моторики – були спрямовані на зміцнення м'язів артикуляційного апарату, покращення координації рухів язика, губ та щелепи, що безпосередньо впливає на якість мовлення.

Результати оцінки ефективності корекційно-розвивальної роботи подані у вигляді узагальненого опису спостережень та аналізу анкетування, що представлено у Додатку Г

З метою оцінки ефективності застосованих методик було використано комплексний підхід, що включав як кількісні, так і якісні методи оцінки. Результати були отримані внаслідок безпосереднього спостереження, аналізу динаміки мовленнєвого розвитку дітей, а також завдяки використанню результатів попередніх логопедичних обстежень, які було проведено на початку дослідження.

Оцінка ефективності за результатами вибірки.

Усього в дослідженні взяли участь 15 дітей віком від 2 до 3 років, які були поділені на три групи:

- 7 дітей із затримкою мовленнєвого розвитку,
- дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком,
- 3 дитини з ознаками мовленнєвого ризику.

У групі дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР) корекційні методики продемонстрували найбільший вплив на покращення вимови та активізацію мовленнєвих функцій. Застосування спеціалізованих вправ, що включали інтенсивні тренування артикуляційної моторики, розвиток фонематичного слуху та збагачення словникового запасу, стало основою для досягнення значних покращень у мовленнєвому розвитку дітей.

Особливо важливим аспектом було включення вправ на артикуляцію, які допомогли дитячим органам вимови (губи, язик, піднебіння) освоїти правильні рухи для формування звуків. Ці вправи, включаючи ті, що

стимулюють м'язи ротової порожнини та обличчя, дозволили не лише поліпшити вимову окремих звуків, але й підвищити загальну моторну координацію. Це сприяло полегшенню правильної артикуляції, яка була однією з найбільших проблем у дітей з ЗМР.

Додатково, робота над розвитком фонематичного слуху відіграла важливу роль у покращенні здатності дітей розрізняти звуки, що є необхідним для правильного відтворення слів і фраз. Вправи на фонематичний слух допомогли дітям краще чути звукові відмінності, що, в свою чергу, сприяло покращенню їх здатності до вимови звуків і слів. Збагачення словникового запасу також стало значним кроком у розвитку дітей, оскільки розширення лексичного запасу дозволило їм активніше використовувати мовлення в повсякденному житті.

Протягом дослідження близько 80% дітей із ЗМР продемонстрували помітне покращення в вимові окремих звуків, що свідчить про ефективність застосованих методик. Крім того, ці діти стали значно активніше використовувати прості фрази і слова в побутовій мові, що вказує на прогрес у розвитку їхніх комунікативних навичок. Важливим є і той факт, що діти стали більш впевненими у своєму мовленнєвому вираженні, що позитивно вплинуло на їх соціальну адаптацію і взаємодію з оточенням.

Результати цього дослідження підтверджують, що комплексний підхід до корекційної роботи, який включає різноманітні вправи для розвитку артикуляції, слуху та словникового запасу, має високий ефект у покращенні мовленнєвого розвитку дітей з ЗМР. Такий підхід не тільки покращує технічні аспекти мовлення, але й сприяє розвитку комунікативних здібностей, що є основою для подальшого успішного соціального розвитку дітей.

Враховуючи відсутність значних порушень мовленнєвого розвитку в групі дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком (УНМР), застосування корекційних методик показало, що навіть для цієї групи можна досягти значних покращень у мовленнєвих навичках. Хоча ці зміни

були менш виражені, ніж у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, вони все ж свідчать про позитивний вплив спеціалізованих методик на розвиток мовлення.

Діти в цій групі почали використовувати більш складні синтаксичні структури в своїх висловлюваннях, що є важливим кроком для розвитку граматичної правильності. Застосування корекційних вправ сприяло збільшенню словникового запасу, дозволяючи дітям більш активно вживати нові слова та вирази в побутовому спілкуванні. Також покращилася чіткість вимови звуків, що підтверджує ефективність вправ на артикуляційну моторику, навіть для дітей без явних мовленнєвих порушень.

Важливим результатом стало те, що діти стали більш впевненими у своїх мовленнєвих здібностях, що дозволило їм більш активно брати участь у комунікаціях і в різних ігрових ситуаціях. Це свідчить про те, що навіть у дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком корекційно-розвивальні методики мають значний вплив на вдосконалення мовленнєвих навичок, сприяючи їх подальшому розвитку та підтримці на високому рівні.

Отже, результати цього дослідження показують, що застосування корекційних методик виявляється корисним не лише для дітей з мовленнєвими порушеннями, але й для тих, хто знаходиться в межах норми, дозволяючи їм покращити мовлення та розвивати нові навички, що сприяє їх загальному мовленнєвому розвитку.

Діти з ознаками мовленнєвого ризику продемонстрували швидкий прогрес у розвитку мовлення завдяки інтеграції ігор, що стимулюють мовленнєву активність, та вправ на фонематичний слух. Основними труднощами були прояви нерозбірливості в вимові окремих звуків і труднощі в сприйнятті словесних команд. Однак після кількох тижнів інтенсивної роботи з методиками артикуляції і розвитку слухової уваги, ці діти почали демонструвати покращення в чіткості вимови, а також збільшення тривалості вербальних відповідей.

Аналіз результатів корекційно-розвивальної роботи з дітьми показав, що застосування спеціальних методик має помітний позитивний вплив на розвиток мовлення в дітей раннього віку, незалежно від початкового рівня їхнього розвитку. Усі методики, орієнтовані на активне мовленнєве стимулювання, артикуляційну корекцію та розвиток слухової уваги, призвели до значних позитивних змін у мовленнєвих навичках дітей.

Збільшення словникового запасу в усіх групах дітей. Всі діти, незалежно від початкових мовленнєвих характеристик, показали збільшення словникового запасу. Це дозволило дітям не лише розширити свій активний словник, а й більш впевнено використовувати нові слова в повсякденному спілкуванні.

Покращення чіткості вимови окремих звуків. Завдяки артикуляційним вправам і спеціалізованим методикам, спрямованим на розвиток правильного положення органів мовлення, діти змогли покращити вимову окремих звуків. Це особливо важливо для дітей з мовленнєвими порушеннями, адже чітка вимова є основою для подальшого розвитку мовленнєвих навичок.

Підвищення рівня мовленнєвої активності, зокрема в групі дітей з затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР). Відзначено значне підвищення активності в мовленнєвих контактах у дітей з ЗМР. Ці діти стали частіше використовувати прості фрази, виявляючи більшу впевненість у своїй здатності до спілкування, що позитивно впливає на їх соціалізацію та комунікативні навички.

Виявлення помітного прогресу у формуванні граматичних конструкцій у дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком. У групі дітей з УНМР було зафіксовано значне покращення у використанні складніших синтаксичних структур та граматичних конструкцій. Це свідчить про ефективність методик навіть для дітей, які не мають явних мовленнєвих порушень, але можуть отримати додаткові вигоди від спеціалізованих вправ.

Таким чином, результати показують, що корекційно-розвивальні методики є надзвичайно ефективними для розвитку мовлення в дітей раннього віку. Вони не тільки покращують базові мовленнєві навички, але й сприяють соціальній адаптації дітей, розвитку їх комунікативних здібностей та формуванню граматичних навичок, що є важливими для подальшого навчання та розвитку.

Однак деякі діти потребували додаткових корекційних заходів, зокрема в частині розвитку фонематичного слуху та координації артикуляційних рухів, що свідчить про необхідність індивідуального підходу до кожної дитини.

Результати дослідження підтверджують високу ефективність застосованих методик для корекції мовленнєвих порушень у дітей раннього віку. Особливо суттєві позитивні зміни спостерігались у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, у яких після кількох тижнів роботи помітно покращилась вимова, а також активізувалась комунікативна діяльність.

Висновки до розділу 3

У рамках корекційно-розвивальної роботи з дітьми раннього віку важливо застосовувати комплексний підхід, який включає не лише корекцію мовленнєвих порушень, але й розвиток загальних когнітивних та соціальних навичок дитини. Застосування різноманітних методик, таких як індивідуальні та групові заняття, ігрові методи, а також вправи на розвиток артикуляції та фонематичного слуху, сприяє загальному мовленнєвому розвитку.

Індивідуальний підхід є ключовим елементом у корекційно-розвивальній роботі з дітьми. Врахування специфіки кожної дитини, її мовленнєвих порушень та рівня розвитку дозволяє підібрати найбільш ефективні методи, що відповідають індивідуальним потребам. Застосування таких методів, як вправи на артикуляцію, розвиток фонематичного слуху, а також комунікативні ігри, дозволяє значно поліпшити мовленнєві навички.

Рекомендації, запропоновані в розділі, підкреслюють важливість застосування інтегрованих методик, що включають активну участь батьків у процесі корекції мовленнєвих порушень. Системна робота з батьками дозволяє забезпечити сталість результатів, а також створити сприятливе середовище для розвитку дитини.

Досвід, отриманий в результаті дослідження, демонструє високу ефективність комплексних методик, спрямованих на розвиток мовлення у дітей раннього віку, зокрема для дітей з затримкою мовленнєвого розвитку та з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком. Однак для дітей, що знаходяться на межі мовленнєвого ризику, вимагається спеціальний підхід та більша увага до прогнозування розвитку мовлення.

Оцінка ефективності застосованих методик корекційно-розвивальної роботи показала позитивну динаміку в розвитку мовлення, що підтверджує необхідність застосування інноваційних підходів і методів, адаптованих до індивідуальних потреб дітей.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу наукової літератури встановлено, що ранній вік є критичним періодом для формування мовлення, оскільки саме в цей час закладаються основи комунікативної діяльності. Розвиток мовлення у дітей раннього віку тісно пов'язаний із загальним психічним, емоційним та фізичним розвитком. Визначено основні типи мовленнєвих порушень, які можуть проявлятися у цей період, такі як затримка мовленнєвого розвитку, порушення фонетико-фонематичної системи та відставання у формуванні граматичних структур. Розуміння специфіки цих відхилень є необхідною умовою для своєчасного виявлення мовленнєвих порушень та організації ефективної допомоги.

Проведене логопедичне обстеження показало, що комплексне використання методик дозволяє всебічно оцінити мовленнєвий розвиток дітей раннього віку. Застосування методів спостереження, аналізу мовленнєвої продукції та спеціально розроблених завдань дозволило виявити як типові мовленнєві особливості дітей, так і специфічні порушення. Практичні результати обстеження підтвердили необхідність індивідуального підходу до кожної дитини, враховуючи її мовленнєві, когнітивні та емоційно-вольові особливості.

Проаналізовані методи корекційної роботи показали, що систематичне застосування вправ на розвиток артикуляційної моторики, фонематичного слуху та активне мовленнєве стимулювання є ефективними для подолання мовленнєвих порушень у дітей раннього віку. Рекомендовані підходи до роботи з дітьми передбачають активну участь батьків, створення мовленнєвого розвивального середовища та використання ігрових форм взаємодії. Аналіз результатів корекційно-розвивальної роботи свідчить про позитивну динаміку у розвитку мовлення як у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, так і у дітей із умовно-нормальним мовленнєвим розвитком, що підтверджує ефективність запропонованих методик.

Проведене логопедичне обстеження підтвердило, що рання діагностика мовленнєвих порушень є надзвичайно важливою для успішного подолання виявлених відхилень. Завдяки комплексному підходу, який поєднував спостереження за природною мовленнєвою активністю, спеціалізовані ігрові методики та індивідуальні завдання, вдалося отримати об'єктивні дані щодо стану мовленнєвого розвитку кожної дитини. Застосування різних методів дозволило виявити як явні, так і приховані труднощі у формуванні мовленнєвих навичок.

Особливу роль у процесі обстеження відіграло створення позитивної емоційної атмосфери, що сприяло більшій відкритості дітей і дало можливість отримати точніші результати. Було встановлено, що діти з порушеннями мовлення часто виявляють супутні труднощі у розвитку моторики, фонематичного слуху та загальної пізнавальної активності, що вимагає комплексної корекційної роботи. Водночас у дітей з умовно-нормальним мовленнєвим розвитком виявлено окремі незначні особливості, які також можуть потребувати корекційної підтримки для попередження подальших ускладнень.

Таким чином, результати логопедичного обстеження стали підґрунтям для розробки ефективної індивідуальної програми корекційно-розвивальної роботи, що враховує не лише рівень мовленнєвого розвитку, а й загальний психофізичний стан кожної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аннас Ю. В. Затримка мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку: причини та прояви. Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти : зб. Наук. Пр. / Харків. Нац. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. Ред.) та ін.]. Харків, 2024. С. 9–11.
2. Бабич Н. М., Сенедяк Т. С. Особливості логопедичного консультування родин дітей раннього віку із груп ризику In: XV Міжнародна науково-практична конференція «Спеціальна і інклюзивна освіта: проблеми та перспективи», 17-18 листопада 2022 року, м. Кам'янець-Подільський, Україна.
3. Білоус Є. Розвиток мови і фонематичного слуху в театральній-ігровій діяльності. Дошкільне виховання. 2009. № 7. С. 66-70.
4. Богущ А. М., Гавриш Н. В., Саприкіна О. В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2009. - 408 с.
5. Богущ А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку. Київ : Слово, 2017. № 2. С. 392
6. Богущ А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2004. 376 с
7. Брушневська І. М. Логопедичне обстеження в системі психолого-педагогічного супроводу дітей раннього віку. Ввічливість. Humanitas, 2024. № 2. С. 3-8.
8. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методичний посібник / Гавриш Н.В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В.; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: Імекс-ЛДТ, 2021. 158 с.
9. Гілічук О. Казочка від бабусі Одарки. Мистецтво. 2018. №8. С. 8-10.

10. Годових Н. І. Теоретико-методичні основи логопедичного обстеження молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення. Сучасні проблеми навчання і виховання : збірник наукових праць / упорядник І. О. Бартенєва. Одеса, 2022. Лютий. С. 46-57.
11. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Дошкільне виховання. 2019. № 7. С. 5-9.
12. Двінянінова Ю. А. Творчі ігри в старшому дошкільному віці. Вихователь ДНЗ. 2009. №12. С. 43-47.
13. Довженко А. О. Логопедична робота з розвитку експресивного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ І рівня. Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми потребами: досвід минулого – погляд у майбутнє : до 85-річчя акад. В. І. Бондаря : зб. Наук. Пр. / Харків. Нац. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. Ред.) та ін.]. Харків, 2023. С. 115–118.
14. Журавель А. А. Логопедичне дистанційне обстеження дітей п'яти-шестирічного віку. Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти : зб. Наук. Пр. [матеріалів круглого столу 20 жовт. 2022 р.] / Харків. Нац. Пед. Ун-т імені Г. С. Сковороди [та ін. ; за заг. Ред. Ю. Д. Бойчука]. Харків, 2022. С. 55–58.
15. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності : діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. Посібник. Київ : Слово, 2016. 384 с
16. Кондратець М., Наumenко М. Психолого-педагогічний супровід майбутніх вихователів у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Освітній дискурс. 2022. № 3-4. С. 47–56.
17. Крутій К., Денисова І. Ігрова діяльність, дитяче експериментування і STREAM-освіта. Дошкільне виховання. 2022. № 5. С. 4–7.
18. Кулик Л. А. Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами театралізованої діяльності : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 012 Дошкільна освіта / наук. Кер. О. С. Семенов ;

- Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 91 с.
19. Кульчицька Н. В. Загадки як засіб розвитку мовлення дитини. Логопед. 2014. № 4. С. 8–12.
20. Лінник А. Ю. Діагностика та корекція диспраксії у дітей дошкільного віку із ЗНМ : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 016 «Логопедія» / наук. Керівник І. В. Кучерак. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 63 с.
21. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри : ефективний досвід. Дошкільне виховання. 2016. № 2. С. 11–15.
22. Лопатинська Н. А. Диснейроонтогенетичні детермінанти порушень комунікативно-мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку на етапі антенатального розвитку. WORLD SCIENCE. 2019. № 8(48). Vol. 3. С. 4–8.
23. Лямина Г. Вчимося говорити і спілкуватися. Дошкільне виховання. 2006. №4. С. 105-112.
24. Максименко Д. С. Мовленнєвий і психічний розвиток дітей раннього віку. Практична психологія. К. : Центр учбової літератури, 2019. 192 с.
25. Мартиненко І. В. Диспраксія в структурі мовленнєвого дизонтогенезу дітей. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. № 40. С. 65-70.
26. Маршева Т. М., Сирцова О. О. Використання методу мнемотехніки для підвищення мовленнєвої активності дітей. Логопед. 2017. № 12. С. 38–42.
27. Нікішова Л. Мови навчаємо – малят активно розвиваємо: методичні рекомендації для вихователів. Дитячий садок. Мистецтво. 2019. № 11. С. 4–7.
28. Олефір О., Демідова Н. Особливості логопедичного обстеження дитини раннього віку під час воєнного стану. Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти : матеріали всеукр.

- наук.-практ. конф., м. Полтава, 26 трав. 2023 р. / за заг. ред. Н.Г. Пахомової, В.І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 81-85.
29. Охріменко М. Розвиток мовлення дітей раннього віку засобами дидактичних ігор і вправ: маг. роб.: спец. 012 Дошкільна освіта / М. Охріменко; наук. кер.: О. М. Андрушанян; ГНПУ ім. О. Довженка; каф. теорії і метод. дош. освіти. Глухів, 2023. 92 с.
30. Петухова, А. Зв'язок між мовою і мисленням. Перекладацькі інновації: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12-13 березня 2015 р. Суми: СумДУ. 2015. С. 36-38.
31. Семенюк Р. Мовленнєвий розвиток дитини раннього віку. Палітра педагога. 2009. №5. С. 11–16.
32. Синиця А. О. Клініко-психо-логопедичне дослідження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку з церебральним паралічем / А. О. Синиця // Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України : збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 березня 2023 р., Херсон) / за заг. ред. С. Д. Яковлевої, Н .В. Кабельнікової. Херсон, 2023. С. 212-217.
33. Синиця А. О. Методологія організації логопедичного супроводу дітей раннього віку з церебральним паралічем. Спеціальна освіта: наукові пошуки майбутніх фахівців. Київ, 2023. № 6. С.322-329.
34. Синиця А. Деякі аспекти логопедичного супроводу дітей з раннім дитячим церебральним паралічем. Європейська наука. 2022. № 3. С. 53–83.
35. Сляднєва А. С. Логопедичний супровід батьків, які виховують дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення: кваліфікаційна робота магістра; наук. Керівник Г. Б. Соколова: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, Одеса, 2022. 67 с.
36. Фенок М., Мацюк З. Лігводидактична парадигма становлення і розвитку мовлення дітей раннього віку. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. № 49. С. 196–202.
37. Черкашина О. В. Використання методу сенсорної інтеграції у логопедичній роботі із дітьми старшого дошкільного віку із загальним

недорозвиненням мовлення III рівня : кваліфікац. Робота на здобуття освіт. Ступеня магістр : спец. 016 Спеціальна освіта / Харків. Нац. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. Спец. Педагогіки. Харків, 2024. 75 с.

38. Черніченко Л. Характеристика та аналіз порушень мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. Освіта. Інноватика. Практика. 2023. № 11(3),. С.47–51.

Яковенко О. Розвиваємо мовлення з колиски. Дошкільне виховання. 2017. № 2. С. 2–4.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків щодо покращення мовленнєвого розвитку дитини після корекційно-розвивальних занять

Шановні батьки!

Ми просимо вас заповнити цю анкету для того, щоб оцінити зміни в мовленнєвому розвитку вашої дитини після проведення корекційно-розвивальних занять. Ваші відповіді допоможуть нам зрозуміти ефективність застосованих методик та їхній вплив на мовлення вашої дитини.

1. Чи помітили ви покращення в чіткості вимови вашої дитини?

Так, значно покращилось

Так, є незначні покращення

Ні, змін не помітили

2. Чи стало дитяче мовлення більш активним і багатим на слова після проведення занять?

- Так, словниковий запас значно зріс
- Так, словниковий запас трохи збільшився
- Ні, мовлення залишилось без змін

3. Як змінився рівень використання граматичних конструкцій (складні речення, правильне вживання часів)?

- Високий рівень використання складних граматичних конструкцій
- Помітний прогрес у використанні простих граматичних конструкцій
- Немає значних змін

4. Чи стало дитяче мовлення більш зрозумілим для оточуючих?

- Так, мовлення стало набагато зрозумілішим
- Так, але з деякими труднощами
- Ні, мовлення не змінилось

5. Як ви оцінюєте здатність вашої дитини висловлювати свої думки та емоції після занять?

- Дитина тепер легше та чіткіше висловлює свої думки
- Дитина стала трохи впевненішою у висловлюваннях
- Дитина все ще має труднощі в мовленні

6. Чи стали вашій дитині цікавішими ігри та вправи, спрямовані на розвиток мовлення?

- Так, дитина дуже зацікавилась цими заняттями
- Дитина зацікавлена, але не завжди активно бере участь
- Ні, дитина не проявляє великого інтересу

7. Як часто ви застосовуєте вправи для розвитку мовлення вдома?

- Щодня
- 2-3 рази на тиждень
- Рідко

8. Як ви оцінюєте загальний розвиток вашої дитини в контексті мовленнєвого розвитку після корекційно-розвивальних занять?

- Великий прогрес
- Помітний прогрес
- Не спостерігаю змін

9. Які методики або вправи, на вашу думку, мали найбільший вплив на мовленнєвий розвиток вашої дитини?

(Вкажіть методики або вправи, які, на вашу думку, принесли найбільший результат)

Додаток Б

Анкета для педагогів щодо оцінки змін у мовленнєвій активності дітей після проведення корекційно-розвивальної роботи

1. Прізвище, ім'я педагога:
2. Кількість дітей, з якими проводилась корекційно-розвивальна робота:
3. Чи спостерігаєте Ви позитивні зміни у мовленнєвій активності дітей після занять?
 - Так
 - Частково
 - Ні
4. Які саме зміни Ви відзначаєте? (можна обрати кілька варіантів)
 - Збільшення словникового запасу
 - Формування простих речень
 - Покращення чіткості вимови
 - Підвищення мовленнєвої активності
 - Покращення слухової уваги
5. Інше (вказіть):
6. Як змінився рівень комунікативної активності дітей?
 - Значно покращився
 - Помірно покращився
 - Без суттєвих змін
7. Чи стали діти охочіше брати участь у колективних іграх, діалогах, обговореннях?
 - Так
 - Частково
 - Ні
8. Чи є діти, у яких зміни не спостерігаються? Якщо так, скільки таких дітей?

9. Що, на Вашу думку, сприяло найбільшому успіху в корекційній роботі?
10. Які труднощі виникали під час проведення занять?
11. Ваші побажання щодо вдосконалення методик корекційної роботи.

Додаток В

Зразки ігор та вправ для розвитку мовлення у дітей раннього віку

Вправи можна застосовувати як у логопедичних заняттях, так і вдома під час спілкування з батьками.

1. Ігри для розвитку артикуляції

«Зробимо вітряну млинку»

- Мета. розвиток м'язів обличчя, правильна артикуляція звуків.
- Опис. Дитина надуває щічки та робить «колові рухи ротом», імітуючи обертання вітряка.
- Рекомендації. Повторювати вправу 3–5 разів під час заняття.

«Скажи, як ти смієшся!»

- Мета. покращення вимови та інтонації.
- Опис. Логопед або батьки показують різні сміхові інтонації («хаха», «хі-хі», «гугу»), дитина повторює.
- Рекомендації. Використовувати веселу атмосферу, похвалювати за спроби.

2. Вправи для розвитку фонематичного слуху та слухової уваги

«Вгадай звук»

- Мета. розвиток сприйняття звуків мови та навичок слухової уваги.
- Опис. Логопед подає різні звуки (дзвоник, свист, стукіт) та просить дитину показати відповідний предмет або імітувати звук.
- Рекомендації. Починати з 3–4 звуків, поступово ускладнювати завдання.

«Слухай і повторюй»

- Мета. розвиток звукової пам'яті та правильної вимови.
- Опис. Дитині пропонується повторити прості слова або склади після логопеда.
- Рекомендації. Використовувати короткі та знайомі слова, поступово збільшувати складність.

3. Ігри для розвитку мовленнєвої активності

«Розкажи історію»

- Мета. розвиток активного мовлення та зв'язного мовлення.
- Опис. Дитині пропонують картки з малюнками та просять скласти невелику розповідь про зображене.
- Рекомендації. Допомогати дитині словами, підказувати логічну послідовність.

«Хто що робить?»

- Мета. розвиток словникового запасу та комунікативних навичок.
- Опис. Логопед показує картинки з тваринами або людьми, дитина називає дії («бігає», «співає», «п'є»).
- Рекомендації. Заохочувати дитину використовувати повні речення.

4. Вправи для розвитку моторики та координації

«Покажи, де носик»

- Мета. розвиток координації рухів та зв'язку мови з дією.
- Опис. Логопед або батьки називають частину тіла, дитина торкається її.
- Рекомендації. Повторювати вправу з різними частинами тіла, поступово ускладнюючи завдання («підніми праву руку, потім ліву ногу»).

«Склади пірамідку»

- Мета. розвиток дрібної моторики та зорово-моторної координації.
- Опис. Дитина складає кубики у певній послідовності, одночасно називаючи кольори або кількість кубиків.
- Рекомендації. Заохочувати дитину проговорювати дії під час складання.

Додаток Г

Спостереження та порівняння результатів обстеження дітей раннього віку

Під час корекційно-розвивальної роботи проводилися індивідуальні спостереження кожної дитини у спеціально підготовленому ігровому середовищі. Зібрані дані дозволили оцінити динаміку розвитку мовленнєвої активності, емоційної виразності та комунікативних навичок.

Дитина 1, 3 роки.

До корекційних занять спостерігалось середнє використання слів та простих фраз, обмежена здатність до складання речень. Після проведення занять помітне покращення артикуляції, збільшення словникового запасу та активне використання фраз у грі та спілкуванні з дорослими.

Дитина 2, 2 роки 6 місяців.

На початку обстеження спостерігалася низька мовленнєва активність, переважно невербальна комунікація через жести. Після систематичних занять дитина почала частіше використовувати окремі слова, намагалася відповідати на питання дорослого та брала активну участь у сюжетно-рольових іграх.

Дитина 3, 3 роки 3 місяці.

До корекційних вправ дитина демонструвала середній рівень мовлення, складала прості фрази, проте мала труднощі з вимовою окремих звуків. Після занять помітне покращення фонематичного сприймання, підвищення точності вимови та здатності будувати більш складні речення.

Дитина 4, 2 роки 9 місяців.

На початковому етапі обстеження дитина мала низьку мовленнєву активність, рідко відповідала на звернену мову та майже не використовувала слова у грі. Після корекційних занять активність значно зросла. дитина почала повторювати слова, використовувати короткі речення та активно брати участь у спільних діях із дорослими та однолітками.

Дитина 5, 3 роки.

До початку занять спостерігалось середнє володіння мовними навичками, дитина демонструвала базові емоційні реакції, але мала обмежений словниковий запас. Після проведення корекційної роботи помітне поліпшення артикуляції, розширення словникового запасу та активне вираження емоцій через слова та інтонації під час гри.